

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Bakalářská práce

SOCIÁLNÍ SITUACE V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH V LETECH 1945-1950

Vedoucí práce: doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Autor práce: Petra Šicnerová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: Třetí

2020

"Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval(a) pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů."

28. 4. 2021

Petra Šicnerová

Poděkování:

Tím to bych velice ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce doc. ThDr. Rudolfu Svobodovi, Th.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, cenné rady, připomínky, trpělivost a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod.....	5
1 Stručně k historii Českých Budějovic do roku 1945	6
2 Historie sociální péče v Českých Budějovicích do roku 1945	18
2.1 Středověk.....	18
2.2 Období renesance a osvícenství	22
2.3 Od rakousko – uherská monarchie až po první světovou válku.....	24
2.4 Od vzniku samostatného Československa po druhou světovou válku.....	26
3 Historie sociální práce v Českých Budějovicích mezi léty 1945 až 1950.....	29
4 Sociální situace v Českých Budějovicích z pohledu českobudějovického tisku v letech 1945 až 1950	34
4.1 Periodika vydávaná politickými stranami	35
4.2 Periodika vydávaná Národním výborem.....	43

Úvod

Tématem této bakalářské práce je Sociální situace v Českých Budějovicích v letech 1945-1950. Téma sociální situace v tomto městě v širším a užším kontextu zatím není komplexněji zpracováno, ačkoli někteří autoři pojednali o dílčích problematikách. Vedle informací z odborné literatury proto čerpám především z dobového místního tisku, abych obraz sociální situace lépe a plastičtěji vykreslila.

V první kapitole představíme dějiny Českých Budějovic, a to ve stručné podobě s důrazem na dění od osmnáctého do první poloviny dvacátého století. Ve druhé kapitole pojednáme o historii sociální péče v nejširším i užším slova smyslu do období konce 2. světové války. Zaměříme se nejen na to, jaká existovala institucionální péče o různě potřebné, ale také na to, jak se sociální situace obyvatel města proměňovala v závislosti na historických událostech, zejména vlivem probíhajících válek, hladomorů a dalších událostí. Ve třetí kapitole, pojednáme – podobně jako v kapitole druhé – o sociální situaci ve městě v letech 1945-1950. Čtvrtá kapitola se zaměřuje na noviny vycházející mezi léty 1945 – 1950. Zmíníme jejich historii, obsah a některé zajímavé články tehdejší doby. Snažíme se vystihnout sociální situaci tehdejší doby z pohledu vydávaných periodik.

Pro tvorbu práce využijeme metodu přímou a komparativní. Základními zdroji této práce byly tehdejší noviny (částečně zveřejněné na webu Jihočeské vědecké knihovny), encyklopedie Českých Budějovic a také kniha Základy sociální práce pana Oldřicha Matouška.

1 Stručně k historii Českých Budějovic do roku 1945

Královské město České Budějovice bylo založeno v roce 1265 na soutoku řek Vltavy a Malše Přemyslem Otakarem II. Jeho hlavním záměrem bylo posílení královské moci na jihu Čech proti zájmům mocného šlechtického rodu Vítkovců. Město se pak v následujících epochách rozrůstalo a stalo se jednoznačnou dominantou jižních Čech, což platí i pro jeho novověké a moderní dějiny.

V roce 1751 se České Budějovice staly správním i obchodním centrem celého kraje. V roce 1781 se města dotklo také zrušení nevolnictví císařem Josefem II., protože České Budějovice byly vrchností pro vesnice, které městu patřily. Správa města byla zreformována dekretem z 9. července 1787. Tímto byl také založen nový magistrát. Do čela byl volen purkmistr a dále pět radních. Volby byly dvoukolové a úředníci byli placeni státem.¹

Ke konci 18. století se České Budějovice začaly pomalu rozrůstat i za středověké hradby. Podél komunikací vycházejících z města se objevovaly shluky domů, které byly předzvěstí budoucích předměstí. V roce 1785 žilo v Českých Budějovicích přes 6 000 lidí, na konci 18. století měly České Budějovice již více než 7 000 obyvatel. Tento poměrně dynamický nárůst počtu obyvatel byl následkem zmíněného zrušení nevolnictví. Lidé z okolních vesnic se po jeho zrušení začali stěhovat do města.² Za zmínku stojí, že zde zatím neexistovaly žádné větší podniky. Výjimku tvořil Měšťanský pivovar (založen v roce 1795) a stavba lodí (včetně říční dopravy), kterou založil Tadeáš Lanna.³

Rozvoj města také poznamenaly válečné události konce 18. století. V roce 1792 vypukla válka mezi rakouskou monarchií a Francií. Ve městě a jeho okolí bylo mezi léty 1799 až 1800 ubytováno spojenecké ruské vojsko. V roce 1805 do Českých Budějovic vstoupilo francouzské vojsko, to však na základě uzavřeného příměří po bitvě u Slavkova odtáhlo. Poté byly České Budějovice obsazeny bavorským vojskem, to ustoupilo koncem ledna roku 1806. Válka znamenala pro město velikou hmotnou zátěž,

¹ Srov. SAK, R., BŮŽEK V., DVORÁK, J., NOVOTNÝ, M. *Dějiny města*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 92. První vydání této encyklopedie je z roku 1998, elektronické vydání bylo spuštěno v roce 2014. V bakalářské práci bude použito druhé vydání, texty jsou srovnávány s elektronickou verzí – pokud nebude uvedeno jinak, jsou s ní shodné.

² Srov. GRULICH, J., HONNER, J. *Obyvatelstvo*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 92.

³ Srov. PLETZER, K. *České Budějovice, Minulost a současnost*, České Budějovice 1965, s. 11-13.

ale jinak jí nebylo nijak zvlášť postiženo. Přesto však rozvoj města zbrzdila. Po skončení napoleonských válek ve městě došlo k nastartování stavebního průmyslu, s tím se pojila výstavba komunikací a zakládání nových průmyslových podniků. V důsledku rozvoje města začali do Českých Budějovic přicházet lidé z okolních obcí. Domnívali se, že zde bude jednodušší najít pravidelný příjem a stabilní zázemí pro rodinu.⁴

Pracovní příležitostí ale ve městě mnoho nebylo. Jedním z mála možností výděleku byla loděnice syna Tadeáše Lanny Vojtěcha (později založil i pilu a parketárnu). Další pracovní příležitostí byl Měšťanský pivovar, který byl v roce 1815 přejmenován na Malý pivovar. Došlo v pokusu o založení cukrovaru a textilní továrny, bohužel tyto byly neúspěšné. Ve městě převažovala řemeslná výroba, která byla dostatečná pro zásobování města. V roce 1819 začalo docházet ke stavebním úpravám města, převážně bourání hradeb a bran. To mělo pomoci v rozrůstání městu.

Pro rozvoj města mělo velký význam založení první koněspřežné železnice na evropském kontinentu Františkem Antonínem Gerstnerem, jejíž provoz byl zahájen roku 1832 a její trasa vedla z Českých Budějovic do Lince. Z počátku tvořila většinu po železnici přepravovaného nákladu sůl, později se začalo přepravovat např. dřevo a uhlí a od roku 1836 také lidé. Konešpřežka fungovala až do roku 1872 a za čtyřicet let svého provozu byla pro rozvoj Českých Budějovic velkým přínosem.⁵

Pro průmysl znamenalo velký pokrok založení Fürthovy továrny na výrobu likérů a octa a především založení Pollakovy sirkárny a továrny bratří Hardtmuthů v roce 1847, která město proslavila po celém světě.⁶

V dějinách Českých Budějovic konce 18. století a první poloviny 19. století nelze opomenout rozvoj školství, který je spojen především s působením řádu piaristů, kteří zde od roku 1762 vyučovali na gymnáziu a svým působením zvyšovali úroveň místního školství. Důležitým faktorem ve vývoji českobudějovického školství byl i vznik biskupství. První českobudějovický biskup Schaaffgotsche zde založil roku 1803 teologický seminář a filosofické lyceum.⁷

Rok 1848 prohloubil v Českých Budějovicích národnostní rozepře. Revoluce, která proběhla zemí, však město příliš nezasáhla a nepokoje, které vznikly, nemusely

⁴ Srov. GRULICH, J., HONNER, J. *Obyvatelstvo*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 92 - 93.

⁵ Srov. PLETZER, K. *České Budějovice, Minulost a současnost*, České Budějovice 1965, s. 11-13.

⁶ Srov. VONDRA, V. *Průmysl*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 339 - 340.

⁷ Srov. SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche. První biskup českobudějovický*, České Budějovice 2009, s. 180-203.

být vojensky potlačovány. Výsledkem revoluce bylo zrušení robotní povinnosti. České Budějovice přestaly být v pozici vrchnosti a jejich panství zaniklo, avšak zůstaly sídlem kraje, který byl roku 1849 zvětšen o celý bývalý kraj Tábořský, části kraje Prácheňského, Čáslavského a Kouřimského. Ve městě sídlil krajský soud, krajský stavební úřad, okresní hejtmanství, okresní soud a jiné místní úřady.⁸

Zrušení roboty bylo v historii Čech velkým mezníkem a mělo za následek nové stěhování lidí z vesnic do měst. Počet obyvatel v Českých Budějovicích vzrostl mezi léty 1846 a 1850 z 8 730 na 10 592 osob. V roce 1858 až na 16 377. V roce 1869 došlo k dalšímu zvýšení počtu obyvatel ve městě a k němu připojených obcích a to na 18 903, bez okolních obcí - 17413 obyvatel.⁹

Po revolučním roce 1848 i nadále docházela k rozvoji průmyslu a výroby, na čemž měl v Českých Budějovicích největší zásluhu podnikatel Vojtěch Lanna, který byl zakladatelem převážné většiny místních podniků. Pokračovali i jeho primární podniky – stavba lodí, plavba po Vltavě (až v 50. – 60. letech docházelo k jejich úpadku v důsledku činnosti konkurence). Lanna se angažoval také při založení Českobudějovického krajského spolku v roce 1851. Významné bylo také založení Městská spořitelna v roce 1856. Dne 18. června 1854 byla realizována zkušební jízda parní lokomotivy z Kerschbaumu do Českých Budějovic.¹⁰

Období druhé poloviny 19. století proběhlo ve znamení prudkého rozvoje průmyslu. V Českých Budějovicích vyrůstaly nové průmyslové podniky. V roce 1859 byla zahájena výroba v továrně na lišty a rámy na Rudolfovské třídě, jejímž majitelem byl Emanuel Fürth. Tentýž rok došlo také k založení továrny na hřeby, dráty a drátěnky, jejím majitelem byl Albert Strandl. Ve městě bylo ještě několik drobných podniků, stěžejní byla ale řemeslná výroba.

Po roce 1848 začal rychlý rozvoj budějovických předměstí, kde vznikají nové ulice, protože vnitřní město již nestačilo pojímat množství lidí, které se sem přistěhovalo. Po prohře rakouských vojsk v bitvě u Hradce Králové 1866 přicházeli do Českých Budějovic, z obav před Prusy, utečenci z Prahy a působili ve městě velký chaos. Prusové se však k Českým Budějovicím vůbec nepřiblížili. V červenci 1866 sem bylo přestěhováno pražské místodržitelství a v září i velitelství rakouské armády. V létě

⁸ Srov. SVOBODA, R. *Nebroušený diamant: třetí českobudějovický biskup Josef Ondřej Lindauer*. V Praze: Vyšehrad, 2015.

⁹ Srov. GRULICH, J., HONNER, J. *Obyvatelstvo*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 92 - 93.

¹⁰ Srov. PLETZER, K. *České Budějovice, Minulost a současnost*, České Budějovice 1965, s. 13 - 14.

1866 zasáhla město epidemie cholery, která si vyžádala mnoho obětí především v chudých předměstských čtvrtích.

Ve druhé polovině 19. století se v Českých Budějovicích rozvíjel i tzv. spolkový život, který byl důležitou součástí společenského dění ve městě. Před rokem 1848 byl jeho rozvoj omezen politickými poměry v monarchii, avšak po revolučních událostech roku 1848 se mnozí obyvatelé města začali mnohem intenzivněji sdružovat v různých společenských a zájmových organizacích. Ještě větší rozkvět spolkového života nastal po vydání Říjnového diplomu v roce 1860. Českobudějovické spolky a sdružení se dělily a různily podle svého zaměření a charakteru, národnostního složení, délky trvání, působnosti a početnosti členské základny. Existovalo zde mnoho různých spolků, některé se zabývaly kulturou, jiné politikou, tělovýchovou a dalšími okruhy. Z českých spolků vzniklých do počátku 70. let 19. století můžeme jmenovat tyto jako nejvýznamnější *Beseda českobudějovická* a *Hlahol* (oba založeny roku 1862), *Sokol* (1869) a *Český politický spolek* (1871). Z důležitých německých spolků založených ve stejném období můžeme jmenovat *Deutsche Liedertafel* (1856) a *Budweiser Turnverein* (1862).¹¹

Také v tomto období se v Českých Budějovicích rozvíjelo školství. Bylo zakládáno mnoho nových škol, českých i německých. Na zakládání a vedení především českých škol se významnou měrou podílel biskup Jan Valerián Jirsík, řeholní kongregace a později i Matice školská.¹²

Od konce 70. let se České Budějovice začaly rychle modernizovat. Stále rychleji se rozrůstala předměstí. Rychlejšímu rozvoji průmyslu bránil především nedostatek či špatná dostupnost surovin, především uhlí a železa. Přesto vyrůstaly nové průmyslové podniky. Např. byla založena továrna na výrobu tabáku a cukrovar (1872), dále továrna na impregnování dřeva (1874) a továrna na výrobu papíru (1881).¹³ Ve městě narůstal i počet dělníků. S rozvojem průmyslu souvisel i rozvoj dopravy. Do konce 19. století

¹¹ Rozvoj spolkového života se samozřejmě na počátku 70. let nezastavil. Vznikaly spolky další, na české straně kupř. *Matice školská* (1872), *Budivoj* (1877) či dámský spolek *Ludmila* (1885), na německé *Deutscher Böhmerwaldbund* (1884), *Deutscher Schulverein* nebo *Erster deutscher Frauen- und Mädchenverein* (1885). Srov. NIKRMAJER, L. *Spolky a sdružení*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 521-522.

¹² K postavě Jirsíka a jeho aktivitám v diecézi a jeho biskupském městě viz SVOBODA R., *Jan Valerián Jirsík. In the service of God, Church and Country*, Berlin 2019.

¹³ Srov. PLETZER, K. *České Budějovice, Královské město*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 6-8.

bylo město železnici propojeno se všemi významnými českými městy.¹⁴ Celkový počet obyvatel Českých Budějovic i nadále rostl. V roce 1880 bylo napočteno 23 845 obyvatel, v roce 1890 se počet zvýšil na 28 491 obyvatel, v roce 1900 to bylo 39 328 osob a o deset let později již 44 538 osob.¹⁵

Na počátku 20. století se České Budějovice dělily do 4 obvodů: vnitřní město, Pražské předměstí, Vídeňské předměstí a Linecké předměstí. V tomto období vyrostlo ve městě mnoho nových budov, mezi nimi nové nemocnice, muzeum, okresní zastupitelstvo, kasárna a školy. V roce 1905 se na území města nacházelo celkem již 37 velkých továren.

Specifická byla v Českých Budějovicích ve sledovaném období národnostní situace. Ve městě se v této době mluvilo především německy, česky pak hovořily spíše nižší městské vrstvy. Z důvodu migrace lidí z okolních vesnic do města se počet česky mluvících obyvatel města výrazně zvýšil. Ačkoli česky hovořících lidí v průběhu první poloviny 19. století přibývalo, obyvatelé města, zejména starousedlíci, se cítili především jako „Budweiser“ - „Budějovičáci“, než jako Češi nebo Němci. Tento stav zůstal nezměněný přibližně do poloviny století. Čeština jako jazyk nebyla Němci přijímána negativně a naopak.¹⁶

Již od počátku století působili v Českých Budějovicích širitelé českého národního obrození. K národně nejuvědomělejším patřili především kněží a studenti českobudějovického biskupského semináře. Významnou místní osobností tohoto období byl kněz Šimon Schneider, kazatel při seminárním kostele sv. Anny, který se v roce revolučním roce 1848 stal velmi významným zástupcem pročeské strany. Mezi další významné osobnosti této doby patřili rektori biskupského semináře Jan Körner a Vojtěch Benedikt Juhn. Jan Körner se stal v roce 1833 jako první z Českých Budějovic členem Matice české. Vojtěch Benedikt Juhn vyučoval v semináři češtinu.¹⁷

¹⁴ Srov. ROUBÍK, F. *K vývoji železniční sítě v jižních Čechách*, Jihočeský sborník historický (dále JSH) 1973/42, č. 4, s. 208-218.

¹⁵ Srov. GRULICH, J., HONNER, J. *Obyvatelstvo*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 92 - 93.

¹⁶ Srov. SAK, R. *Češi a Němci*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 83.

¹⁷ O důležité roli biskupského semináře v národním probuzení českých obyvatel Českých Budějovic a o významných osobnostech, které zde působily, píše ve svých diplomových pracích Tomáš Veber. Srov. VEBER, T. *Českobudějovický biskupský seminář a diecézní teologický institut v letech 1803-1850*. Diplomová práce. Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2003. Srov. také VEBER, T. *Českobudějovický biskupský seminář a diecézní teologický institut v letech 1850-1885*. Diplomová práce. Teologická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2004; viz také NOVOTNÝ, M. *Dějiny*

Soužití obou národností ve městě bylo narušeno poté, co se po celé Evropě, včetně habsburské monarchie, zvedla vlna nacionalistických hnutí. Ve vedení města však stáli Němci, což bylo Čechům trnem v oku. Úspěšní podnikatelé, tedy lidé s velkým vlivem, byli německého původu a často se zapojovali do boje proti počestění města. Dnes 8. 4. 1848 došlo k uznání jazykové rovnoprávnosti na základě kabinetního listu. Tento krok měl za následek výrazné zhoršení vztahů Čechů a Němců. Češi ve městě založili pobočku spolku Slovanská Lípa, v níž se spojovali vlastenci, kteří prosazovali českou otázku.

Nelze říci, že by snad všichni českobudějovičtí Němci byli zaměřeni proti Čechům. I v politické reprezentaci města, kde měli němečtí zástupci jasnou převahu, se nacházelo křídlo umírněných politiků, snažících se o klidné soužití s Čechy, avšak také skupina radikálů, která se snažila, a mnohdy velice účinně, bránit všem českým aktivitám, které by mohly ke zlepšení postavení Čechů ve městě přispět. Češi se snažili prosadit změny a bránit své vlastenectví. Prosazovali české knihovny, školy, spolky a další aktivity. Také se chtěli zapojit do řízení města.

V komunálních volbách v roce 1861 ještě Češi a Němci společně vytvořili kandidátku a starostou byl zvolen Čech František Josef Klavík. Po následujících volbách o čtyři roky později již v městském zastupitelstvu nezasedal Čech ani jediný.¹⁸

Národnostní zápas se projevil především v oblasti vzdělání a kultury, ale i v hospodářské sféře. Průmyslové podniky často vznikaly „dvojmo“. To mělo ve městě pozitivní dopad. V důsledku tohoto docházelo k růstu počtu českých průmyslníků a živnostníků s volebním právem, Také vznikalo více pracovních příležitostí pro české i německé obyvatelstvo. Také docházelo k rozvoji urbanizace.

Po roce 1849 se do města začaly stěhovat první židovské rodiny. Mezi první významné osobnosti přistěhované do města patřil továrník Emanuel Fürth. Podnikatelé z řad Židů byli velice významní, podíleli i na zdejším politickém a kulturním dění. Za rakousko-uherské monarchie se převážná většina Židů hlásila k německé národnosti. Až za první republiky se někteří z nich přihlásili k Čechům.¹⁹

vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti, České Budějovice 2006.

¹⁸ Srov. SAK, R. *Češi a Němci*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 83.

¹⁹ Srov. PODLEŠÁK J., *Židé*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 645-646.

Po roce 1860 se začali Češi ve městě stále více prosazovat. Od roku 1864 se čeští obchodníci a živnostníci začali scházet v Besedě českobudějovické a byla zřízena Záložna českobudějovická, která začala konkurovat německé Městské spořitelně. Téhož roku začal také vycházet první český list *Budivoj*.²⁰ Německé noviny vycházely již od 50. let 19. století.²¹ Od roku 1865 vytvořily obě národnostní skupiny, pod tlakem sílícího nacionalismu, své vlastní politické reprezentace. Češi se scházeli v Besedě českobudějovické, Němci v Německém domě. Hlavními představiteli české strany se stali Vendelín Grünwald a August Zátka, německé strany Eduard Claudi, Wendelin Rziha a Josef Tatschek.²²

Právě na přelomu 60. a 70. let se vzájemný poměr českobudějovických Čechů a Němců vyrovnal. Podle údajů z roku 1881 žilo ve městě 11 812 Čechů a 11 829 Němců.²³

Snaha o vytvoření velkých českých podniků byla marná, protože na jejich založení a provoz scházel kapitál. Češi však dosáhli úspěchů jinde, ale až kupř. v roce 1883, kdy se jim podařilo získat převahu v Obchodní a živnostenské komoře.

Zdroj napětí ve městě představovalo i školství. Utravvistické školy byly plně poněmčeny roku 1861. Jediný, kdo se intenzivněji staral o české školy před rokem 1870, byl biskup Jan Valerián Jirsík. Roku 1853 založil chlapecký seminář pro chudé studenty a prosadil zřízení českých paralelních tříd při německém gymnázium.²⁴

Snahy o zřizování českých škol narážely na odpor vedení města, avšak v roce 1868, díky pomoci biskupa Jirsíka, vzniklo v Českých Budějovicích první české gymnázium. Na pomoc při výchově a výuce českých dětí vznikaly spolky jako byla Matice školská a Sokol.²⁵

Ačkoli se politické reprezentace Čechů a Němců neustále napadaly, zůstávaly vztahy mezi obyvateli často na normální úrovni. Smíšená manželství nebyla vzácná. Na

²⁰ Srov. SAK, R. *Češi a Němci*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 83.

²¹ První českobudějovické noviny byly německé, jmenovaly se *Der Löwe* a vyšly poprvé roku 1848. Ještě v témže roce byly přejmenovány na *Der Bürgerfreund*. Srov. KOVÁŘ, D. *Noviny*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 356.

²² Podrobně viz SVOBODA, R. *Velký koncil na malém městě. První vatikánský koncil, Jan Valerián Jirsík a České Budějovice v letech 1869-1870*, Praha 2016, s. 42-44.

²³ Ovšem již v roce 1890 bylo Čechů 16 585 a Němců 11 642 a v roce 1900 žilo v Českých Budějovicích 23 427 Čechů a 15 436 Němců. Srov. GRULICH, J. HONNER, J. *Obyvatelstvo*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 364 - 365.

²⁴ Viz. SVOBODA, R. *Velký koncil na malém městě. První vatikánský koncil, Jan Valerián Jirsík a České Budějovice v letech 1869-1870*, Praha 2016, s. 167-169.

²⁵ V roce 1877 bylo otevřeno muzeum a v roce 1885 Městská veřejná knihovna. Srov. KING, J. *Od Budweiserů k Čechům a Němcům*, Jihočeský sborník historický (JSH), 2002/71, s. 85-87.

konci 19. století sice ještě Němci měli ve svých rukou větší moc, byli podporováni státem - a toho dokázali využívat a zabraňovat Čechům v jejich snahám o prosazení ve všech oblastech života města, především však v místní politice. Čechů však stále přibývalo, v posledních desetiletích 19. století již měli, co do počtu obyvatel, jasnou převahu a bylo jen otázkou času, kdy získají převahu i ve vedení města.²⁶

Samotné České Budějovice se rozrůstaly také v prvních desetiletích 20. století. Počet obyvatel narůstal meziročně po stovkách, takže v roce 1910 zde žilo již 44 tisíc lidí.²⁷ Stále rychleji se rozrůstala předměstí, protože vnitřní město již nestačilo pojímat množství nově příchozích lidí. Obyvatelé obou národností – české i německé – spolu nadále žily v relativním klidu. Za zmínku stojí vážný pokud o česko-německé vyrovnání ve městě, tzv. *Českobudějovický pakt*, který schválilo zastupitelstvo v roce 1914, avšak kvůli propuknutí války se jej nepodařilo uskutečnit.²⁸ Značnou úlohu v kulturním a společenském životě města v předválečné době hrály ve sledovaném období spolky nejrůznějšího charakteru a zaměření. Lišily se od sebe i svou působností, početností členské základny nebo národnostním složením.²⁹

První světová válka zasáhla jihočeskou metropoli nejprve odchodem pluků, které zde byly posádkou, a posléze příjezdy transportů raněných, kteří byli umisťováni do místních lazaretů. Na obyvatele negativně dolehly také nepříznivé zásobovací poměry.

Po vyhlášení samostatného československého státu se v roce 1919 v Českých Budějovicích konaly první komunální volby s rovným hlasovacím právem všech obyvatel starších 21 let, ze kterých vzešlo nové městské zastupitelstvo v čele s českým starostou. Češi získali rozhodující vliv na městskou správu, který odpovídal počtu obyvatel české národnosti ve městě. V roce 1921 byla čeština zavedena jako jediná

²⁶ Českobudějovičtí Němci žili především ve středním městě a na Lineckém předměstí. Početní převahu si udržovali v obcích na okraji města, přes 90 % jich např. žilo v Rožnově a Nových Hodějovicích, více než polovinu obyvatelstva tvořili v Českém Vrbném, Čtyřech Dvorech, Dubičném, Haklových Dvorech, Homolích, Kněžských Dvorech, Litnínovicích, Mokřém, Mladém, Pohůrce, Roudném, Rudolfově, Suchém Vrbném, Šindlových Dvorech a ve Vrátně. I v těchto obcích se však během příštích desetiletích poměr obyvatelstva měnil ve prospěch česky hovořících lidí. Srov. SAK, R. *Češi a Němci*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 83.

²⁷ Srov. GRULICH, J. HONNER, J. *Obyvatelstvo*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 364 - 365.

²⁸ Srov. SAK, R. *Českobudějovický pakt*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 78; viz také NIKRMAJER, L. *Českobudějovický pakt – pokus Augusta Zátky o místní česko-německé vyrovnání v letech 1906-1914*, in: *Staré Budějovice 1/2005*, České Budějovice 2005, s. 124-151.

²⁹ Srov. NIKRMAJER, L. *Spolky a sdružení, Českobudějovický pakt – pokus Augusta Zátky o místní česko-německé vyrovnání v letech 1906-1914*, in: *Staré Budějovice 1/2005*, České Budějovice 2005, s. 520-521.

úřední řeč.³⁰ V zásadě se jednalo o potvrzení dlouhodobého trendu zvyšování počtu českého obyvatelstva. Němci tvořili nejpočetnější národnostní menšinu ve městě, avšak ta představovala pouze o něco více než 15% z celkového počtu obyvatel. Kupříkladu v roce 1921 žilo v Českých Budějovicích pouze asi 7 tisíc osob, které se hlásily k německé národnosti, přičemž podle provedeného sčítání mělo město něco přes 44 tisíc obyvatel. Až do roku 1930 zůstal tento poměr prakticky stejný.³¹

Na počátku 30. let 20. století zasáhla Československo hospodářská krize, ta se projevila i v Českých Budějovicích. Docházelo k hromadnému propouštění zaměstnanců (v roce 1929 bylo 703 nezaměstnaných, v roce 1930 už to bylo 1200 osob). Situace vyvrcholila také v krizi politickou, kdy v roce 1934 byla českobudějovická radnice bez zastupitelstva. Situace se zlepšila až v roce 1937, kdy se do čela zastupitelstva dostala strana národních socialistů. V roce 1934 zde došlo k založení pobočky Sudetendeutsche Heimatsfront. Po roce se jméno pobočky změnilo na Sudetendeutsche Partei se stejnými osobami ve vedení (členem byl například Friedrich David, ředitel tiskárny Moldavia a budoucí protektorátní starosta města).³² Většina německy mluvících obyvatel se k této pobočce hlásila.

Dne 15. 3. 1939 byly České Budějovice obsazeny německou armádou, první jednoty dorazily do města již v dopoledních hodinách. Ve dvě hodiny dopoledne vpochodovaly do města 2 prapory německé armády a to přímo před radnici ke slavnostnímu „uvítání“. Od rána zde také působilo takzvané Einsatzkommando v čele s Heinzem Stossbergem, které se skládalo z kriminální policie, příslušníků gestapa a také bezpečnostních služeb. Ti prováděli zajištění archivu policejního ředitelství a zatýkání nežádoucích osob. Došlo i k dalším nařízením, byla například oslabena koruna vůči marce v poměru jedna ku deseti, nebo bylo nařízeno odevzdání zbraní a další jiná nařízení.³³

Ve městě se změnilo personální vedení, starostou se stal Friedrich David, který vystřídal Aloise Neumana (ten byl až do konce války uvězněn v koncentračním táboře

³⁰ Srov. SAK, R. *Češi a Němci*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 84.

³¹ Srov. GRULICH, J. HONNER, J. *Obyvatelstvo*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, s. 365.

³² Srov. CHVOJKA, J. *Město pod Černou věží: vyprávění z historie Českých Budějovic*. České Budějovice: Actys, 1992. s. 183-184.

³³ Srov. NAKONEČNÝ, M. PECHA, M. PETRÁŠ, J. VONDRA, V. *Dějiny města*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 110 - 113.

Buchenwald). Změny proběhly i na mnoha dalších pozicích, tím byla původní městská samospráva téměř zlikvidována. Byl kladen tlak na poklidné předání města do rukou německých občanů. Češi v reakci na celou situaci ustanovili Národní výbor, který měl zastávat práva Čechů, to se ale bohužel nepodařilo. Jen o den později bylo v obecním zastupitelstvu pod dohledem nově dosazeného starosty schváleno přejmenování ulic a náměstí německými názvy, aby se změnil ráz města z českého na německý. Pro české obyvatele bylo založeno Národní souručenství, ke kterému se hlásila převážná část českého obyvatelstva. Vstup Čechů vyjadřoval především jejich nesouhlas s okupací. Byla zde snaha o prosazení některých českých požadavků především v oblasti propagačně kulturní a sociální. Souručenství si však nezískalo si důvěru německého obyvatelstva, a tak jeho vliv postupně upadal.³⁴

Po 1. 9. 1939 docházelo především ke snahám o potlačení českého charakteru města. Situace vedla k výraznému útlumu českých kulturních akcí, bylo značně omezeno vzdělávání (ztěžování podmínek pro české školství a budování nových německých škol), bylo zrušeno spolkové shromažďování. Bylo také zasahováno do činnosti Národního souručenství. Docházelo k přejmenování zbývajících veřejných prostranství. Situace se nadále zhoršovala, byla zavedena přísná cenzura tisku a některé noviny byly zrušeny, byly rozpouštěny další spolky jako Sokol a Orel, byl tlak na převýchovu na proněmeckou kulturu, bylo zakázáno poslouchat zahraniční rozhlas a nakázáno zatemňovat okna.

Tvrdým opatřením byli vystaveni českobudějovičtí židé. K jejich prvnímu zatýkání docházelo bezprostředně po příjezdu okupační armády do města. Postupně docházelo k omezování jejich práv, od konfiskování majetku po omezení práv a svobod židů, například nesměli navštěvovat určité podniky, museli být vyznačeni židovskou hvězdou a další opatření. Situace postupně gradovala a vše vyvrcholilo v roce 1942, kdy došlo k deportaci 909 židů do Terezína a zničení českobudějovické synagogy³⁵.

Tvrdě byla postižena také ekonomická a hospodářská sféra, byl zaveden přidělový systém, nejprve pouze na některé výrobky, ale postupně se rozšířil na většinu

³⁴ Srov. DVORÁK, J. et al., *České Budějovice pod hákovým křížem*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2015. s. 14 - 18.

³⁵ Srov. DVORÁK, J. et al., *České Budějovice pod hákovým křížem*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2015. s. 92-100.

nabízeného zboží, včetně toho nezbytného k přežití. Zásobování bylo značně omezeno. Hospodářská výroba byla zaměřena na válečnou produkci. Z důvodu nedostatku pracovních sil byli čeští občané nasazováni do výroby také v Německu, o tomto rozhodoval takzvaný pracovní úřad.

S blížícím se koncem války situace v Českých Budějovicích výrazně gradovala. Projížděli tudy transporty smrti s vězni z koncentračních táborů, přicházeli sem uprchlíci z východu a také ustupující německá armáda, to znamenalo úbytek potravin a zároveň zhoršující se zásobování města. Dále na město probíhala celá řada náletů (celkem bylo vyhlášeno 329 poplachů).³⁶

Začátkem roku 1945 po setkání zástupců několika ilegálních skupin došlo k vytvoření Krajského národního výboru pod vedením R. Bureše, který vznikl s cílem vytvoření orgánu, který by se ujmul politické moci po osvobození a zajistil ve městě chod hospodářství, ekonomiky a výroby. Dne 5. 5. 1945 vystoupili členové z ilegality a ve slavnostním průvodu převzali kontrolu nad městem. České Budějovice byly osvobozeny 9. 5. 1945 od německé okupace Rudou armádou (konkrétně 86. gardou střelecké divize).³⁷

Ihned po ukončení války začalo docházet k označování a zadržování kolaborantů a zrádců. Lidový soud, který byl pro tyto účely zřízen, vynesl konečný rozsudek pro 93 obviněných, z toho v sedmi případech šlo o rozsudek smrti a ve čtyřech případech trest doživotního uvěznění. Postupně začalo docházet k obnově kulturního a sportovního, politického a hospodářského dění v Českých Budějovicích.³⁸

Velmi významnou událostí v poválečných Českých Budějovicích se staly odsunu německých obyvatel (asi 6000 osob), první odsun se konal 24. 1. 1946 a po něm následovala celá řada dalších. Některým Němcům bylo dovoleno v Čechách zůstat, ti se rozptýlili po celé České republice. To znamenalo konec soužití českého a německého národa, které provázelo České Budějovice již od jejich založení. První poválečné volby v Českých Budějovicích vyhrála strana Národních socialistů, na druhém místě se

³⁶ Srov. NAKONEČNÝ, M. PECHA, M. PETRÁŠ, J. VONDRA, V. *Dějiny města*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 110 - 113.

³⁷ Srov. DVORÁK, J. et al., *České Budějovice pod hákovým křížem*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2015. s. 238 - 267.

³⁸ Srov. CHVOJKA, J. *Město pod Černou věží: vyprávění z historie Českých Budějovic*. České Budějovice: Actys, 1992. s. 196 - 200.

umístila Komunistická strana Československa (která byla nejsilnější stranou v celé České republice).³⁹

³⁹ Srov. NAKONEČNÝ, M. PECHA, M. PETRÁŠ, J. VONDRA, V. *Dějiny města*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 110 - 113.

2 Historie sociální péče v Českých Budějovicích do roku 1945

2.1 Středověk

Město České Budějovice bylo založeno v roce 1265, jak již bylo řečeno výše a tedy spadá do období vrcholného středověku. Obecně lze říci, že kořeny sociální péče sahají do raného středověku, jednalo se zde především o ošetrovatelskou činnost spojenou s rozvojem křesťanství. To bylo spjata s pomocí bližnímu svému a lásce k bližnímu svému. Ošetrovatelství bylo samozřejmě realizováno již dříve, pomoc blízkému člověku je v lidech zakořeněna od nepaměti. Lidé využívali přírodní zdroje, jako jsou bylinky nebo obklady a další. Velký vliv na rozvoj ošetrovatelské a sociální péče měly války a péče o raněné vojáky.⁴⁰ Zdravotnické práce prováděli v tomto období především lazebníci, bradýři, ranhojiči a teprve později chirurgové. Pomoc byla hledána u lidových léčitelů či ranhojičů.⁴¹

Ve středověku byla otázka péče o chudinu a staré osamělé občany vedena tedy především křesťanskou církví.⁴² V tomto období se společnost obrací k Bohu. Nejvyšším cílem lidského života je život v Bohu, ve společnosti je tedy nutné toto chování podpořit. Autority podporují toto chování, k dobrému vedení patří i starost o společnost jako je péče o chudé, připívání sirotkům, vdovám a podpora cizinců či poutníků.⁴³

Křesťanství obecně velmi ovlivnilo ošetrovatelskou péči. V kláštorech se pěstovaly bylinky a z nich se poté vyráběly masti a nejrůznější léky. Ke každému léku byl přidán náboženský prvek (modlitba, svěcená voda). To mělo odehnat ďáblův vliv.⁴⁴ Na řadě míst se vyvinuly špitály, kde se církevní řády staraly o nemocné, ale i o staré osoby. Byla zde snaha poskytnout alespoň základní péči.⁴⁵ První zmínky o institucionální péči

⁴⁰ Srov. KUTNOHORSKÁ, J. *Historie ošetrovatelství*. Praha: Grada, 2010. Sestra (Grada), s. 13.

⁴¹ Srov. KOVÁŘ, D. *Lékaři*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998. s. 264 -265.

⁴² Srov. POTŮČEK, M. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. Studijní texty; s. 7.

⁴³ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. s. 113 – 114.

⁴⁴ Srov. KUTNOHORSKÁ, J. *Historie ošetrovatelství*. Praha: Grada, 2010. Sestra (Grada), s. 13.

⁴⁵ Srov. SVOBODNÝ, P. HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha: Triton, 2004. s. 47.

v Českých Budějovicích jsou z roku 1327, kdy je poprvé zmiňován špitál s kostelem svatého Václava na okraji Krajinské ulice. Byl založený sladovníkem Zachariášem Horbordem a dále podporovaný odkazy dalších měšťanů.⁴⁶ Bylo zde umístěno 12 chovanců. Ti většinou pocházeli z bohatších měšťanských rodin. Byli jimi především lidé s mentálním nebo jiným postižením.⁴⁷

O starší lidi, kteří nebyli schopni se o sebe starat, ať už z důvodu nemoci nebo jiného, se starala především rodina, také příbuzní či sousedi.⁴⁸ Plnil především sociální funkci, nikoliv léčebnou.⁴⁹ Dalším důležitým orgánem v péči o chudé a nezaopatřené osoby bylo bezpochyby město. Vzhledem k tomu, že České Budějovice byly městem královským, správou těchto záležitostí byl pověřen královský úředník zvaný rychtář. Ten odpovídal za pořádek a klid ve městě. Moc rychtáře, ale postupně ustupovala a přebíral ji purkmistr a městská rada. Ta byla tvořena 12 měšťany, kteří mezi sebou vždy na měsíc volili purkmistra. Rada měla na starosti chod města a mimo jiné se také starala o péči o chudé a nemohoucí občany, kterým obstarávala oblečení, přístřeší a stravu.⁵⁰

Ve dvanáctém století zasáhly Evropu války a morové rány, to značně změnilo demografické a sociální rozložení obyvatelstva. Modlitby, mastičky a zařikávání vystřídala striktní hygienická opatření, která napomohla zlepšení celé situace. Život žen v tomto období se stal nesmírně obtížným, protože měly na starosti nejen péči o nemocné, ale také celá hospodářství. Péče o nemocné se zpravidla rozděluje na tři základní směry a to:

- Laická péče – byla poskytována blízkými nemocného, na základě tradice a lásky
- Charitativní péče – většinou jí realizovali církevní řády v církvích vlastněných institucích

⁴⁶ Srov. *100 let českobudějovické nemocnice*. 3.3.2014. Nemocnice České Budějovice: Nemocnice České Budějovice, 2014. s. 5 – 7.

⁴⁷ Srov. *100 let českobudějovické nemocnice*. 3.3.2014. Nemocnice České Budějovice: Nemocnice České Budějovice, 2014. s. 5 – 7.

⁴⁸ Srov. POTŮČEK, M. *Sociální politika*, 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. 142 s. Studijní texty; Sv. 7.

⁴⁹ Srov. *100 let českobudějovické nemocnice*. 3.3.2014. Nemocnice České Budějovice: Nemocnice České Budějovice, 2014. s. 5 – 7.

⁵⁰ Srov. NAKONEČNÝ, M. PECHA, M. PETRÁŠ, J. VONDRA, V. *Dějiny města*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 183.

- Organizovaná lékařská péče – její počátky sahají do počátku 19. století, jejímu rozvoji napomohly světové války.⁵¹

Lidská společnost byla ve středověku rozdělena do vrstev dle sociálního statusu, vlivu a ekonomické situace. Nejčastěji je členěna do několika základních vrstev, se kterými se taktéž pojí péče o ně ve smyslu ošetrovatelském, sociálním i zdravotnickém.⁵² První významnou vrstvou byli duchovní. Ti měli majoritní postavení ve společnosti, byli spjatí s náboženstvím, vzdělaností a morální kulturou. Jejich úkolem byla spása všech ostatních křesťanů a zároveň byli duchovními nositeli vzdělávání, znali například i písmo.⁵³

Další horní vrstvou středověké společnosti jsou občané vládnoucí společnosti, kteří své postavení viděli jako to nejlepší ve společnosti, byli svrchovaní, patřila k nim šlechta, ale také měšťané (ve středověku došlo k jejich vyčlenění ze střední vrstvy).⁵⁴ Měšťané byli movitější občané, kteří zpravidla vlastnili dům na náměstí, museli splňovat přísné podmínky a zároveň mít dobrý původ a postavení ve společnosti. Podíleli se na sociální pomoci chudým spoluobčanům, především finančně či zakládáním nejrůznějších podpůrných nadací.⁵⁵

Střední vrstva je základem celé středověké společnosti, patřilo k ní více jak 50 - 70 % osob. V této skupině vznikaly výrazné sociální rozdíly, a to především z důvodu různorodosti řemesel. Vzhledem k velkému počtu různých řemesel v této oblasti došlo ke vzniku cechů, které vždy sjednocovaly jedno řemeslo či skupinu podobných řemesel. Jejich cílem bylo hájit práci řemeslníků a dohlížet na kvalitu a cenu práce. Dále také určovaly počty učedníků a řemeslníků v jednotlivých oborech. Cechy sloužily jako podpora svých členů, získávaly prostředky od obyvatel a staraly se o staré a zchudlé mistry především formou pravidelných příspěvků. Dále vypomáhaly v případě úmrtí

⁵¹ Srov. KUTNOHORSKÁ, J. *Historie ošetrovatelství*. Praha: Grada, 2010. Sestra (Grada). s. 13

⁵² Srov. LE GOFF, J. a kol. *Středověký člověk a jeho svět. Středověký člověk*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 34.

⁵³ Srov. LE GOFF, J. a kol. *Středověký člověk a jeho svět. Středověký člověk*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 10.

⁵⁴ Srov. LE GOFF, J. a kol. *Středověký člověk a jeho svět. Středověký člověk*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 53 -54.

⁵⁵ Srov. LE GOFF, J. a kol. *Středověký člověk a jeho svět. Středověký člověk*. Praha: Vyšehrad, 2003. s. 132.

řemeslníka a to s organizací pohřbu. Většina řemeslníků ať již ti chudší či bohatší byli schopni se pomocí svých blízkých postarat o sebe a svou rodinu.⁵⁶

Další společenskou vrstvou středověkého města byla chudina. Jejich sociální postavení ve společnosti bylo nejnižší ze všech. Chudina žila v Českých Budějovicích ve všech historických obdobích, patřily k ní osoby neschopné práce, staří lidé, lidé s tělesným či jiným postižením, dále sem zařazujeme nádeníky, žebráky apod. Do této vrstvy se také zařazovali občané, kteří byli schopni práce, ale přivydělávali si krádežemi či jinými nezákonnými aktivitami. Tato společenská vrstva byla převážně odkázána na pomoc druhých lidí.⁵⁷

České Budějovice byly dobře strategicky umístěny a z tohoto důvodu bylo hospodářsky dobře prosperující město. Staly se také obchodním centrem celého kraje. Rozvoj města komplikovaly požáry, války a mor. Morové rány značně zasahovaly obyvatelstvo, zhoršovaly nejen jeho zdravotní stav, ale také ekonomickou situaci. Vysoká koncentrace lidí, špatné hygienické podmínky, bída, nedostatek potravin a obecně špatná výživa byly ideální pro velmi rychlé šíření nemoci.⁵⁸ Epidemie moru zasáhla České Budějovice hned několikrát, poprvé v roce 1495, později v roce 1521 a 1640. Většinou jim podlehl přibližně 500 osob (přibližně 1/9 obyvatel). K léčbě či ošetření nemocných docházelo ve špitále Nejsvětější Trojice z roku 1515.⁵⁹ Městská rada realizovala na obranu proti moru nejrůznější opatření například uzavírání škol, omezování setkávání osob, lidé, kteří byli nakaženi, byli separováni a jejich domy označeny, případně se museli přemístit za městské hradby ale i další opatření. Ne vždy byla ale tato opatření dostatečná a včasná, a tak většinou na morové rány neměla dostatečný požadovaný účinek. K tomu přispívala také nedostatečná osobní (ve smyslu péče o vlastní tělo, umývání se, péče o zuby, vlasy, zbavování se parazitů a další), ale i veřejná hygiena (ve smyslu hromadění odpadu, udržování čisté pitné vody, zacházení s exkrementy a další).⁶⁰

⁵⁶ Srov. HOFFMANN, F. *České město ve středověku: Život a dědictví*. Praha, 1992. s. 188 – 189.

⁵⁷ Srov. NAKONEČNÝ, M., PECHA, M., PETRÁŠ, J., VONDRA, V. *Dějiny města*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 183.

⁵⁸ Srov. HOFFMANN, F. *České město ve středověku*, Praha: Panorama, 1992, s. 331.

⁵⁹ Srov. HUYER, J. *Mor a cholera*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 287.

⁶⁰ Srov. HOFFMANN, F. *České město ve středověku*, Praha: Panorama, 1992, s. 336.

Jediným místem, kde byla realizována péče osobní hygieny, byly lázně. Docházelo zde k úkonům osobní hygieny jako koupele, stříhání vlasů, holení a také zdravotní ošetření. Výstavba a fungování lázní byla městská výsada, jejich správu mělo na starosti město, později přecházeli i do soukromých rukou nebo se stavěli při nemocnicích či špitálech.⁶¹

2.2 Období renesance a osvícenství

Období renesance a osvícenství přináší do společnosti mnoho změn. V této době nebyl již stát považovaný za dílo Boží, stát může být dle potřeby měněn a formován, protože je vytvořen člověkem. Model společnosti se v této době také proměňuje, diferenciuje se podle věkových stupňů a daňových povinností (bohatí, středně majetní a chudí).⁶²

V Českých Budějovicích dochází po roce 1716 k vytvoření několika desítek míst pro potřebné a to v městském špitále.⁶³ Špitál poskytoval péči 15 mužům a 15 ženám, ostatní si zajišťovali živobytí prosbami o almužnu. Bohatší měšťané projevovali sounáležitost s těmito občany většinou v závětech, zanechávali jim předplatné do očistných lázní či předplacený nákup látek na šaty. Almužny poskytovali zanecháním peněžité částky nebo formou úroku pojištěného na domě zemřelého, toto bylo později nahrazeno úroky z jejich nadací. Další formou almužny bylo rozhazování drobných mincí například při svatbách nebo jiných větších příležitostech. Držitelé almužny se měli za tento dar účastnit mši či procesí a modlit se za dárce.⁶⁴

Od konce 14. století začali v Českých Budějovicích působit osoby s lékařským vzděláním. Jejich primárním zaměřením bylo vnitřní lékařství. Až počátkem 16. století začala městská rada ustanovovat kvalifikované lékaře, byli to absolventi lékařských fakult, kteří byli nazýváni městskými fyzikusi. Tito lékaři se starali o zdraví městských zaměstnanců, ale také o zdraví učitelů či jiných osob důležitých pro fungování města.

⁶¹ Srov. PETRÁŇ, J. a kol. *Dějiny hmotné kultury I (2)*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, s. 537-540.

⁶² Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. s. 113 - 114 .

⁶³ Srov. KOPÁČEK, J. *Sociální péče*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 509 - 511.

⁶⁴ Srov. PLETZER, K. *Chudobinec*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 184.

Měli také povolené soukromé klienty.⁶⁵ Významnými lékaři, kteří zde působili, byli například Matouš Cervus (lékař a humanistický spisovatel, později také Johann Löw, *Johann Daniel Ferdinand O' Karin*, dále *Ignaz Dominik Hartl*, *Eugen Mac Mahon* a další.⁶⁶

V 18. století začalo z dnešního pohledu moderní období historie lidstva. Docházelo k rozvoji řadě nových vynálezů a s tím spojeného pokroku ve vědě, návazně také došlo ke zvýšení počtu obyvatelstva, pokroku ve všech oblastech života obyvatel. Pokrok měl samozřejmě vliv i na lékařskou péči. V roce 1770 byla v Českých Budějovicích vybudována vojenská nemocnice (v dnešní ulici Dr. Stejskala), důvodem pro její vystavení bylo také výrazné navyšování rozpočtu na armádu, typické pro tuto historickou dobu. Vliv na to mělo také výrazné navyšování rozpočtu na armádu, které bylo pro tuto dobu typické.⁶⁷

Významné změny na poli péče o chudé nastaly za vlády Marie Terezie a také za vlády jejího syna Josefa II. ⁶⁸ Za doby Marie Terezie byl nejvýraznějším sociálním problémem velké množství opuštěných dětí, které sice rodiče měly, ale ti se o ně nezajímali. Chudobince, které o děti pečovaly a ostatní ústavy neměly dostatečnou kapacitu. Chudinská péče jim tedy poskytovala ošacení a rodičům pod hrozbou sankcí ukládala tyto děti posílat do tkalcovských škol (byl to nižší typ obecných škol, děti zde pracovaly a byly za práci placeny, výuce čtení a psaní byly věnovány dvě hodiny týdně).⁶⁹ V roce 1781 byl v Českých Budějovicích zřízen první chudinský ústav, který byl vůbec prvním v Čechách (od roku 1793 spojen s nemocnicí). Financování bylo zabezpečeno z darů měšťanů, poplatků, pokut a také darů, které byly vybírány od divadelních a jiných produkčních skupin za právo vystupovat ve městě. ⁷⁰ Řád tohoto chudobince se řídil nařízenými vydanými Josefem II. zvanými „Pravidla direktivná“. Tato nařízení nejenom určovala řád tohoto a jiných dalších zařízení, ale také

⁶⁵ Srov. *100 let českobudějovické nemocnice*. 3.3.2014. Nemocnice České Budějovice: Nemocnice České Budějovice, 2014, s. 5.

⁶⁶ Srov. KOVÁŘ, D. *Lékaři*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 264 -265.

⁶⁷ Srov. *100 let českobudějovické nemocnice*. 3.3.2014. Nemocnice České Budějovice: Nemocnice České Budějovice, 2014. s 6 -7.

⁶⁸ Srov. KOVÁŘ, D. *Lékaři*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 264 -265.

⁶⁹ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 113 – 114.

⁷⁰ Srov. PLETZER, K. *Chudobinec*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice, 1998, s. 184.

podporovala rozvoj ústavních forem péče. Staly se základem péče o chudé a potřebné osoby až do roku 1863, kdy byl vydán domovský zákon.⁷¹ V roce 1829 byl chudobinec přestěhovaný do nové budovy nemocnice z důvodu nevyhovujících podmínek. Tato budova byla umístěna u Mlýnské stoky. V roce 1862 vzniklo ve městě významné sanatorium pojmenované Sanatorium Karla Haase.⁷²

Ve městě také již existovala pozice městského fyzikuse. Pozice městského „fyzikuse“ byla v první polovině 19. století rozšířena na dva lékaře. Jeden byl obvykle starší a zkušenější a druhý mladší, který se od něj učil. Bylo také zavedeno pracovní místo městského chirurga. Od roku 1883 byla organizace práce lékařů jiná, kromě městského fyzika, byli ve městě ještě dva městští lékaři, kteří pracovali v místní nemocnici. Mezi významné městské fyziky této doby patřili Franz Pollak, Johann Želisko a Richard Krabetz. V roce 1902 se počet městských lékařů zvýšil na tři. Od roku 1870 byl zaměstnán také okresní lékař, jehož hlavní náplní práce byl dohled nad zdravotní péčí a hygienou, byl zaměstnán na okresním hejtmanství a nahradil tím pozici krajského lékaře (zřízen v roce 1677).⁷³

2.3 Od rakousko – uherská monarchie až po první světovou válku

Pro 19. století byly typické dynamické změny a to jak v oblasti ekonomické, politické, tak i kulturní.⁷⁴ Významným znakem té doby byl výrazný nárůst obyvatel a to i přes vysokou úmrtnost. Mělo to řadu důvodů, mezi něž patřilo zrušení nevolnictví (1781), technický pokrok v zemědělství, pokrok v hygieně a medicíně a další.⁷⁵ Tato situace měla vliv také na zdravotnictví, hlavní myšlenkou byl požadavek na lékařskou pomoc pro každého.⁷⁶

V roce 1863 byly zrušeny farní ústavy a jejich majetek, byl převeden do obecní chudinské pokladny. V roce 1868 byl upraven chudinský zákon, na základě kterého byla obec povinna se postarat o své občany, kteří se ocitli v nouzi. Rozumělo se tím poskytnout jim výživu, ošetření, oblečení, ubytování a otop, zajistit jim tedy základní

⁷¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. s. 115.

⁷² Srov. PLETZER, K. *Chudobinec*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 184.

⁷³ Srov. KOVÁŘ, D. *Lékaři*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice, 1998, s. 264 -265.

⁷⁴ Srov. NIKLÍČEK, L., ŠTEIN, K. *Dějiny medicíny v datech a faktech*. Praha: Avicenum, 1985, s. 97.

⁷⁵ Srov. HORA - HOREJŠ, P. *Toulky českou minulostí*, 7. díl, Praha: Via facti, 2020, s. 38.

⁷⁶ Srov. NIKLÍČEK, L., ŠTEIN, K. *Dějiny medicíny v datech a faktech*. Praha: Avicenum, 1985, s. 97.

nezbytné prostředky k přežití. Město mělo povinnost se v případě nouze postarat i o občana jiného města, náklady pak mohla vymáhat na obci, ze které občan původně pocházel. Postupně tyto náklady přecházely na jednotlivé státy, jednalo se především o peníze na ošetření chudých, na porody nemanželských rodiček, částečně na náklady nemocných v takzvaných chorobincích a také za pobyt dětí v nalezincích do šesti let.⁷⁷

V návaznosti na vědecký pokrok, rozvoj měst a industrializaci roste také utlačování některých vrstev obyvatelstva, často dochází k zanedbávání dětí a v důsledku také jejich tuláctví, zvýšené kriminalitě či zebrotě. Děti jsou nuceny pracovat již ve velmi útlém věku. V roce 1811 byl vydán občanský zákon, který jako první upravuje postavení dítěte ve společnosti a přiznává mu právo na výživu a výchovu, zároveň také zabezpečuje dohled nad dodržováním těchto práv soudem. V roce 1869 dále byl vydán zákon o zřizování ústavů pro tyto děti. Tyto zákonné úpravy však byly spíše formální, reálně ústavy zřizovány nebyly. Děti, ač byly soudem odebrány, nebylo je kam umisťovat. Funkční byly pouze státem neřízené ústavy. Až v roce 1902 byl státem zřízen sirotčí fond, na jehož základě dostávali lidé, kteří měli cizí děti ve své péči příspěvek. V roce 1904 vznikly okresní komise pro péči o mládež. Tyto komise zajišťovaly pomoc potřebným dětem. Jejich náplní práce bylo rozdělování financí ze sirotčího fondu, ale také rozdělování stravy a šatů.⁷⁸

V Českých Budějovicích se od poloviny 19. století stal z hlediska sociální péče velmi významným řád *Milosrdných sester svatého Karla Boromejského*. Ten převzal v roce 1850 péči o stávající nemocnici. Také se zasadil o vznik areálu, se sirotčincem a smíšenou školou a kostelem svaté rodiny. Další důležitým účastníkem v péči o potřebné byla kongregace Školských sester Notre Dame, která byla v roce 1871 povolána do Českých Budějovic. Ta pečovala například o ústav hluchoněmých na Mariánském náměstí. V péči o hluchoněmé se zde pokračovalo dále. V roce 1872 vznik diecézní spolek ústavu pro hluchoněmé Jirsík. Dále se o osoby se s jiným zdravotním postižením staraly různé spolky a sdružení.⁷⁹

⁷⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 116.

⁷⁸ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 117.

⁷⁹ Srov. PLETZER, K. *Chudobinec*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 184.

Dalším zajímavým počinem v péči o potřebné byla výstavba chudobince pro 150 chovanců na Lineckém náměstí. Ta byla realizována mezi léty 1896 a 1898.⁸⁰ Budova byla třípodlažní, moderně vybavená a velkoryse řešená. Vystavěna byla na náklady Městské spořitelny. V letech 1901 až 1902 se vedení okresního úřadu rozhodlo následovat město České Budějovice a nechalo vystavět chudobinec pro 50 osob z okresu České Budějovice. Později byla obě tato zařízení zrušena.⁸¹

Ve druhé polovině 19. století se v Českých Budějovicích rozmohly soukromé lékařské praxe, dokonce se zde založilo několik soukromých sanatorií. Od roku 1896 byla většina lékařů sjednocena pod organizaci zvanou Jihočeská župa lékařů, tato organizace hájila zájmy lékařů vůči pojišťovnám i jednotlivcům, pomáhala ale také se vzděláváním lékařů.⁸²

První světová válka sice neprobíhala přímo na území dnešních Českých Budějovic, nicméně dopad na zdravotní a sociální péči měla. Bylo potřeba vybudovat provizorní zařízení, kde by bylo možné pečovat o zraněné vojáky. V Českých Budějovicích sloužily pro tyto účely Zeměbranecké kasárny arcivévody Rainiera.⁸³

2.4 Od vzniku samostatného Československa po druhou světovou válku

Konec první světové války znamenal pro republiku nedostatek základních potravin. Stát se tedy rozhodl potraviny dotovat, aby zabránil hladomorům a poskytl potravu široké veřejnosti. Dalším problémem bylo přesměrování průmyslu z válečné výroby na výrobu klasickou, také došlo k deflační krizi, která těžce ovlivnila vývoz a tedy celý průmysl. Meziválečné období také zasáhla světová hospodářská krize. Přestože po válce se ekonomické poměry v Československu zlepšily, celosvětová krize měla na republiku bezpochyby vliv, začalo docházet k nárůstu úmrtnosti a nemocnosti,

⁸⁰ Srov. *100 let českobudějovické nemocnice*. 3.3.2014. Nemocnice České Budějovice: Nemocnice České Budějovice, 2014, s. 8.

⁸¹ Srov. KOPÁČEK, J. *Sociální péče*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 509 - 511.

⁸² Srov. KOVÁŘ, D. *Lékaři*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 264 - 265.

⁸³ Srov. *100 let českobudějovické nemocnice*. 3.3.2014. Nemocnice České Budějovice: Nemocnice České Budějovice, 2014, s. 46.

zároveň se zvyšoval i výskyt sociálně patologických jevů ve společnosti (krádeže, prostituce, rodinné problémy a další). Přes všechny tyto obtíže se ale česká měna postupně stabilizovala a získala si mezinárodní důvěru.⁸⁴

Sociální politika Československa měla jako zásadní cíl setřít prohlubně mezi vrstvami obyvatelstva a pokusit se o nápravu těch nejvýraznějších sociálních rozdílů. Výrazná skupina, která potřebovala sociální péči, byli váleční veteráni, invalidé a pozůstalý po obětech první světové války. Dále bylo potřeba postarat se o nezaměstnané a nemajetné nájemníky.⁸⁵ Bylo tedy založeno ministerstvo sociální péče⁸⁶, které se zabývalo sociálně politickou problematikou, péčí o děti a mládež, péčí o válečné veterány, bytovou a stavební problematikou, ochranou spotřebitelů a družstevníků⁸⁷ a také vznikla Ústřední sociální pojišťovna. To pomohlo zlepšit situaci těm nejpotřebnějším.⁸⁸ Rozmohla se také oblast negarantovaná státem, ta se zabývala především péčí o mladé, sociálně zdravotním poradenstvím, rekreační péčí, hygienickou a zdravotní péčí (Červený Kříž), boji proti sociálně patologickým jevům, ochraně zájmů žen a také matek a dětí.⁸⁹

Od roku 1924 bylo zavedeno v České republice povinné sociální pojištění a také bylo změněno nemocenské pojištění, cílem těchto opatření bylo ochránit co největší počet obyvatel před sociálními riziky. České Budějovice investovaly do této problematiky každoročně více než půl milionu korun, to ale nebylo dostatečné. V období první republiky pomáhala v Českých Budějovicích s péčí o potřebné Armáda spásy, Charita a jiné organizace. Ve 30. letech 20. století došlo k vypuknutí celosvětové hospodářské krize, která ve městě způsobila velkou vlnu nezaměstnanosti (až 1200 nezaměstnaných osob). Stát tuto situaci řešil zprostředkováváním práce, rekvalifikacemi, dále zde bylo aktivních několik spolků (Jihočeský spolek penzistů, rentistů, jejich vdov a sirotků a další).⁹⁰

⁸⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 118 - 119.

⁸⁵ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 119 - 120.

⁸⁶ Srov. KOPÁČEK, J. *Sociální péče*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 509 - 511.

⁸⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 121.

⁸⁸ Srov. KOPÁČEK, J. *Sociální péče*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 509 - 511.

⁸⁹ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 122.

⁹⁰ Srov. KOPÁČEK, J. *Sociální péče*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 509 - 511.

V této době také dochází k rozmachu sociální práce a s tím spojené odborné vzdělávání sociálních pracovníků. První formou vzdělávání byly kurzy pořádané Českou zemskou komisí pro péči o děti a mládež. V roce 1918 byla zřízena Ženská vyšší odborná škola pro sociální péči, později bylo studium rozšířeno na dvouleté pomaturitní studium a přejmenována na Vyšší školu sociální péče (dále jen „VŠSP“). Odbornost absolventů, ale nebyla akceptována a tak byl založen spolek s názvem Organizace absolventek VŠSP, ta hájila zájmy těchto odborně vzdělaných sociálních pracovníků. Jejich činnost měla významný vliv na vnímání sociální práce v Čechách. Významnou osobností sociální práce této doby byla A. Masaryková. Od roku 1926 začaly vznikat Střední sociální školy, z nichž nejlepší podmínky měla brněnská sociální škola. V letech 1935 – 1940 se pozice sociální práce změnila a stala se uznávaným prvkem společnosti také díky působení spolku a jeho členů. Sociální pracovníce se zaměřovaly především na 4 základní oblasti, byly jimi zdravotnictví, sociální sféra, osvěta a státní správa.⁹¹

V období první republiky působil v Českých Budějovicích *Bezirksverein der deutschen Ärzte in der ČSR*, který sdružoval německé lékaře a zajišťoval jim odborné vzdělání, bránil jejich reputaci a práva proti pojišťovnám i soukromým osobám. Počet lékařů, kteří působili v Českých Budějovicích se postupně zvyšoval (23 v roce 1904, 40 v roce 1923 a 54 v roce 1933). Patřili k nim nejen praktičtí lékaři, ale také specialisté. Ti pracovali na odborných odděleních nemocnic. V roce 1945 byl založen Spolek českých lékařů. Tento spolek byl zřízen jako vědecká podpora lékařů, zajišťoval jim styk s jinými odborníky a to, jak z Čech, tak ze zahraničí.⁹² V roce 1920 byla založena stálá vojenská nemocnice. Mezi léty 1940 až 1945 byla část vojenské nemocnice využívána jako lazaret pro raněné vojáky.⁹³

⁹¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 123 - 139.

⁹² Srov. KOVÁŘ, D. *Lékaři*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 264 -265.

⁹³ Srov. *100 let českobudějovické nemocnice*. 3.3.2014. Nemocnice České Budějovice: Nemocnice České Budějovice, 2014, s. 9.

3 Historie sociální práce v Českých Budějovicích mezi léty 1945 až 1950

Situaci v Českých Budějovicích, je vzhledem k tématu nutno vykreslit v celkovém kontextu dění po druhé světové válce v České republice. S přihlédnutím k dění ve světě se i u nás po druhé světové válce připravovali výrazné změny v sociální politice a sociální práci.⁹⁴ Sociální politika v meziválečném období se spíše zaměřovala na problémy již vzniklé a ty se snažila řešit (problematika sociálně slabých osob, nezaměstnaných, péče o sociálně slabé, o děti a další).⁹⁵ Naopak po druhé světové válce nabrala sociální sféra úplně jiný směr, inspirovala se západními státy, a to především konceptem přicházejícím z Velké Británie. Autorem koncepce, která byla inspirací pro tehdejší Československo je W. Beveridge a jeho zásadní myšlenkou bylo zřízení funkčního sociální pojištění, které mělo zajistit bezpečnost všech obyvatel po celý jejich život v nelehkých životních situacích, jako jsou ztráta zaměstnání, úmrtí partnera, nebo se také jednalo o příspěvek na děti či vytvoření státem hrazené zdravotní péče.⁹⁶ Prvním dokumentem, kde byly tyto změny nastíněny, byl již Košický vládní program z roku 1945, jehož autorem byl Klement Gottwald, který byl vydán pod vedením Komunistické strany Československa (dále jen Komunistická strana Československa). Z tohoto důvodu zde byla znatelná orientace na Svaz sovětských socialistických republik (dále jen SSSR). Tento program pokládal základy nového sociálního systému. Hlavními myšlenkami byla možnost získání práce pro všechny muže i ženy, s podmínkami zabezpečenými kolektivní smlouvou, zabezpečení osob nezaměstnaných, po nemoci, po úrazu, sociální péče o dítě o matku, dostupnost lázní a sanatorií, důraz byl kladen také na zabezpečení existence obětí války, vyzdvihována byla také péče o děti a mládež.⁹⁷

Prvním zásadním krokem v poválečných Čechách bylo vyřešení otázky přítomnosti německých spoluobčanů. Po válce byla situace v Českých Budějovicích

⁹⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 139.

⁹⁵ Srov. KALINOVÁ, L. *Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1969*. Praha: Academia 2007.

⁹⁶ Srov. ŠOLTÉZ, J. *Zásady sociální politiky v nové republice*. In: *Sociální revue*, roč. XX, 1945, s. 4; Nejedlý, Zdeněk: *Aby se žilo lépe a radostněji... Stěžejní zásady pracovního programu ministerstva sociální péče do jara 1948*. Praha: Ministerstvo sociální péče 1947, s. 3

⁹⁷ Srov. SOVADINA, J. *Košický vládní program. Moderní dějiny: Vzdělávací portál pro učitele, studenty a žáky* [online]. Občanské sdružení PANT, 2009 - 2021, 2009 [cit. 2021-01-11]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>

kritická. „Během tohoto období došlo k největším ztrátám na lidských životech, situace byla nejzmatenější, nejrozjitrnější, poznamenaná totální nesmiřitelností a nenávistí vůči všemu německému. Případy sebevražd byly na denním pořádku, docházelo i k násilnému ukončení života způsobeného jinými osobami.“⁹⁸ Tato situace trvala od osvobození až do konce června tohoto roku. Poté došlo ke zklidnění po konání Postupimské konference. Nálada se sice výrazně nelepšila, ale již nedocházelo k tak častým násilnostem a sebevraždám.⁹⁹

V této době začalo také docházet k nejrůznějším opatřením vzhledem k německým spoluobčanům. Například byli hromadně propouštěni ze zaměstnání (v Kohinooru jich například zůstalo pouze devět), Němci byli soustředěni do internačních středisek, kde konkrétně v Českých Budějovicích čekalo 2400 osob na soud či transport zpět do Německa. Aktivnější němečtí občané byli postaveni před soud a byly jim uděleny tresty za jejich činnost během války. Byl také udělen trest smrti. Z Českých Budějovic bylo zorganizováno 12 transportů, celkem se jednalo o 6000 osob. Byly spojeny ještě s jinými městy (Kaplice a Vyšné u Českého Krumlova). Z každého města bylo v jednom transportu přemístěno 300 – 500 Němců. Osoby byly shromažďovány 2 – 3 dny před transportem. Každá osoba si mohla vzít padesáti kilové zavazadlo. Dále bylo povoleno 1000 říšských marek na rodinu (později na osobu).¹⁰⁰

Odsun Němců a zabavení jejich majetku mělo za následek zvýšení vlivu státu na přerozdělení majetku, rozdíly mezi obyvatelstvem byly v této době výrazně menší a také došlo k výrazné změně v třídní a sociální struktuře obyvatelstva.¹⁰¹ Důležitá byla také péče o přeživší druhé světové války, nejenom vojáky, ale také osoby přicházející ze zajateckých a koncentračních táborů a další osoby.¹⁰²

⁹⁸ PETRÁŠ, J. *Česko-německá problematika v Českých Budějovicích po skončení druhé světové války*. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 2007. s. 7.

⁹⁹ Srov. PETRÁŠ, J. *Česko-německá problematika v Českých Budějovicích po skončení druhé světové války*. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 2007. s. 7 - 9.

¹⁰⁰ Srov. NAKONEČNÝ, M., PECHA, M., PETRÁŠ, J., VONDRA, V. *Dějiny města*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 110 - 113.

¹⁰¹ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 139.

¹⁰² Srov. KODYMOVÁ, P. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013, s. 87-88.

Okamžitě po válce došlo k zániku všech německých odborných škol¹⁰³ a došlo ke zřízení čtyřletých vyšších sociálně zdravotních školy, ty se zaměřovaly na zdravotní a vychovatelskou činnost. Založena byla i Vysoká škola politická a sociální. Později došlo také na vznik samostatné Vysoké školy sociální. Nakonec byly, ale obě vysoké školy zrušeny a spojeny s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy.¹⁰⁴ V Českých Budějovicích byla nově zřízena Vyšší škola pro vzdělání sociálně zdravotních pracovníků. Tato škola fungovala až do roku 1949, poté byla sloučena s Veřejnou odbornou školou pro ženská povolání. V rámci tohoto zařízení byla také založena Škola pro vzdělání sociálně zdravotních pracovníků, čtyřletá Vyšší škola sociálně zdravotní a Pěstounský kurz. Mezi léty 1948 až 1950 byla struktura odborných škol poprvé reorganizována.¹⁰⁵

Důležitou organizací v Českých Budějovicích byl Červený Kříž, který byl po druhé světové válce výrazně nápomocen válečným navrátilcům, ať už se jednalo o vojáky bojující přímo na frontách či vězně z koncentračních a vyhlazovacích táborů. Později došlo k jeho přeorientování na zdravotnickou výchovu, pomocnou zdravotní péči, ale také organizaci transfúzní služby. Po roce 1948 Červený Kříž zaštiťoval i některé další drobnější zdravotnické a sociální organizace.¹⁰⁶ Další organizací, která se podílela na obnově Českých Budějovic, zejména z hlediska průmyslu, byla Správa Spojených národů pro pomoc a obnovu. Také docházelo k dodávkám surovin ze Sovětského svazu.¹⁰⁷

Důležitou součástí historie z hlediska péče o potřebné v Českých Budějovicích je také Kongregace Milosrdných sester svatého Karla Boromejského. Tento řád přišel do města již v roce 1850 a pečoval o místní sirotčinec až do roku 1950. Boromejky postupně zakládaly a spravovaly i školská zařízení, která byla určena pro jejich chovance. Německá okupační správa města je sice přemístila z Českých Budějovic do Kardašovy Řečice, ale po válce opět došlo k obnovení jejich činnosti přímo ve městě.

¹⁰³ Srov. NOVOTNÝ, M. *Odborné školy*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 369 - 372.

¹⁰⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 139.

¹⁰⁵ Srov. NOVOTNÝ, M. *Odborné školy*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 369 - 372.

¹⁰⁶ Srov. KOVÁŘ, D. *Červený Kříž*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 74 - 75.

¹⁰⁷ Srov. VONDRA, V. *Průmysl*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 439 - 445.

V roce 1948 měli ve správě mateřskou školu, obecnou školu a měšťanskou školu, kterou směla navštěvovat i veřejnost. Sestry také vyučovaly zpěv a hudbu. V roce 1950 byly sestry donuceny ukončit své působení ve městě (kromě nemocnice, kde pracovaly až do roku 1956). Sirotčinec byl zestátněn a byl přemístěn do Boršova nad Vltavou. Poslední sestrou představenou byla Korsina Chvilová.¹⁰⁸

V této době se v Českých Budějovicích rozmohla, také soukromá lékařská praxe, bylo zde 28 soukromých lékařů, kolem 40 jich pracovalo v nemocnicích a nemocenských pojišťovnách. Dále zde byli 2 státní obvodní lékaři, 5 městských lékařů a 1 policejní. Mezi léty 1948 až 1950 byly ale soukromé ordinace zrušeny. Lékaři museli hledat jiné způsoby realizování své praxe. Mohli se například stát zaměstnanci Okresního ústavu národního zdraví nebo pracovat v některé jiné lékařské organizace jako nemocnice či poliklinika.¹⁰⁹

Souznění západu s východem trvalo poměrně krátce. V roce 1948 došlo ke komunistickému převratu, byla nastolena vláda jedné strany. A demokratický systém byl vystřídán sovětským-totalitním. Komunistická ideologie se zaměřila na třídní boj a očekávanou válku s imperialistickým západem. Veškeré dění v republice bylo podřízeno komunistickému režimu.¹¹⁰

V Českých Budějovicích začal rok 1948 stávkou dělníků společnosti Monopol na podporu jejího znárodnění. Další důležitou událostí předznamenávající politickou krizi byla rezignace nekomunistických ministrů 20. 2. 1948. V Českých Budějovicích došlo dne 23. 2. 1948 k demonstracím 5000 lidí kvůli přijetí demise a úpravy vlády dle komunistických představ. 24. 2. 1948 došlo k jednogodinové generální stávce na znamení odporu proti komunistům. Ti využili krize a definitivně převzali moc. Byly zřízeny akční výbory Národní fronty a útvary Národních milic. Dále byl ustanoven Krajský akční výbor, jehož předsedou byl Jan Bartuška. V ulicích hlídkovaly také ozbrojené oddíly Lidových milic. Nakonec byla krize zažehnána ve prospěch komunistické strany. Komunisté obsadili stěžejní místa v městské radě. Dne 30. 5. 1948 došlo k prvním volbám, kde byla připuštěna pouze jediná kandidátka Národní Fronty.

¹⁰⁸ Srov. NOVOTNÝ, M. *Sirotčinec*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 502 - 504.

¹⁰⁹ Srov. KOVÁŘ, D. *Lékaři*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 264 - 265.

¹¹⁰ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7. s. 140.

Zde byla potvrzena nadvláda komunistické strany. V Českých Budějovicích 10% obyvatel vhodilo do urny tzv. bílý lístek na znamení nesouhlasu.¹¹¹

Výrobní prostředky byly převzaty státem (znárodněny), jednalo se o majetek korporací i jednotlivců, což mělo být řešením pro nezaměstnanost, chudobu a sociální problémy. Sociální problematika byla považována za přežitek. Sociální politika a péče byla založena na tom, že dojde k odstranění sociálních problémů spolu se setřením třídních rozdílů. Dalším předpokladem pro odstranění nezaměstnanosti byla státem garantovaná plná zaměstnanost. Byly zavedeny pracovní průkazy (na základě zákona č. 29/1946 Sb.), byla to listina prokazující vzdělání jedince, jeho schopnosti a znalosti důležité pro výkon práce.¹¹² Práce byla tedy stěžejním pilířem komunistického státu. Z tohoto důvodu byla rozšiřována síť mateřských škol a jeslí. V Českých Budějovicích byla zřízena síť mateřských školek (1800 míst ve 33 školkách k roku 1963) a zřízeno 7 jeslí (300 míst k roku 1960).¹¹³

Došlo také ke znárodnění privátních důchodových fondů, sociálního, úrazového a nemocenského pojištění. Tyto finanční prostředky byly hojně použity pro obnovu země po válce. Výrazné změny byly provedeny v sociálním systému již v červnu 1948. Domovské právo bylo nahrazeno československým státním občanstvím. Stát tímto přebíral povinnost sociální péče o téměř všechny občany. Dále byl zrušen Ústav pro péči o uprchlíky. Na základě tohoto zrušení stát převzal povinnost v péči o tyto osoby. Dále stát převzal charitativní ústavy, domovy odpočinku, výchovné ústavy i dětské domovy.¹¹⁴ V Českých Budějovicích také došlo k rozšíření kapacit domovů pro seniory. Domov pro seniory byl vybudován pro 127 osob na adrese Libnič 17 (objekt bývalých lázní).¹¹⁵

¹¹¹ Srov. JANOUŠEK, B. *Sto slavných dnů roku 1948* : [příspěvek k historii akčních výborů Národní fronty v památném roce 1948]. 1. vyd. České Budějovice: Růže, 1978. 137 s., [16] s. obr. příl.

¹¹² Srov. Zákon č. 29/1946 Sb., kterým se zavádějí pracovní průkazy, odst 2.

¹¹³ Srov. KOPÁČEK, J. *Sociální péče*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 509 - 511.

¹¹⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001, s. 140 - 141.

¹¹⁵ Srov. KOPÁČEK, J. *Sociální péče*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 509 - 511.

4 Sociální situace v Českých Budějovicích z pohledu českobudějovického tisku v letech 1945 až 1950

Tato kapitola se bude věnovat periodickému tisku v Českých Budějovicích v letech 1945 až 1950 a bude zprostředkovávat náhled na situaci tehdejší doby, zvláště z hlediska sociální práce. Výrazný vliv na jeho vydávání měla již druhá světová válka. Mnoho z dlouho vydávaných tiskovin bylo zrušeno či byla jejich distribuce pozastavena.¹¹⁶ Jednalo se konkrétně o pozastavení novin Jihočechem, Republikán, Stráž Lidu, také Hlasu lidu a Jihočeských listů. Naopak se objevil nový nepolitický týdeník Českobudějovické listy (od roku 1941 nově Budějovické listy), ve válečných letech také vycházel list Jihočeská jednota. Činnost posledních českobudějovických německých novin Budweiser Zeitung byla ukončena v roce 1945.¹¹⁷

Po skončení druhé světové války se tisk řídil dvěma stěžejními zásadami. První z nich bylo poslání tisku jako informačního kanálu a činnosti důležité pro veřejný život, na tisk se nepohlíželo jako na výdělečnou aktivitu. Druhou zásadou byla nutnost regulace a organizace vydávání novin, tak aby nebylo plýtváno lidskými ani jinými zdroji.¹¹⁸ Tyto zásady vyplývaly z nového politického ustanovení v zemi, řízeného politikou Národní fronty. Národní fronta, byla tehdejší koalice 6 politických stran (čtyř českých a dvou slovenských). Toto vládnoucí uskupení mělo téměř mocenský monopol a rozhodovala také o omezení některých témat v rámci tisku (jednalo se například o témata spojená s kritikou SSSR a spojenců, kritikou vládních programů a dalších tehdy kontroverzních témat).¹¹⁹ Bylo také nově zřízeno Ministerstvo informací v čele s Václavem Kopeckým z Komunistické strany. Mezi opatření této instituce patří přeregistrování všech tiskových titulů. Dále udělování povolení k vydávání jednotlivých periodik, které mohly dostat pouze uznávané politické strany, úřady či společenské instituce vysokého významu.¹²⁰ Rozhodovalo také rozdělování papíru, jehož

¹¹⁶ Srov. BOSÁK, F. Z jihočeského protektorátního tisku. Jihočeský sborník historický, 1990, r. LIX, č. 4, s. 183

¹¹⁷ Srov. KOVÁŘ, D. *Noviny*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 350 - 351.

¹¹⁸ Srov. ZIERIS, K. F. *Nové základy českého periodického tisku*. Praha: Orbis, 1947, s. 34

¹¹⁹ Srov. APLAN, K. *Československo v letech 1945-1948, I. část*. Praha: SPN, 1991, s. 32

¹²⁰ Srov. KONČELÍK, J. ORSÁG, P. VEČEŘA, P.: *Dějiny českých médií 20. století*, Portál, 2010, str. 107 – 110.

nedostatek byl v té době závažným problémem. Významným problémem v této době byl nedostatek papíru. Na základě vyhlášky ze dne 26. 10. 1945 mohlo ministerstvo rozhodovat také o rozsahu, nákladu či periodicitě všeho tisku.¹²¹

4.1 Periodika vydávaná politickými stranami

Noviny byly významné i z hlediska politických poměrů. Každá významná politická strana v Českých Budějovicích vydávala jeden týdeník. Komunistická strana vydávala Jihočeskou pravdu, národní socialisté distribuovali Naši svobodu, lidovci vydávali Hlas lidu,¹²² sociální demokraté vydávali noviny Jihočech.¹²³ Vliv politických stran na obsah tiskovin byl značný. Na jejich stránkách dochází i k přímým konfrontacím jednotlivých deníků.¹²⁴

Jihočeská pravda

Noviny vycházely od 19. května roku 1945 až do roku 1991 (47. ročník). Jednalo se noviny vydávané Komunistickou stranou Československa v Českých Budějovicích.¹²⁵

V prvním čísle byli na titulní straně zobrazeni maršál armády SSSR J. V. Stalin, prezident Československa E. Beneš a gvardigenerálmajor Rudé armády Sokolovskij. V novinách byl vykreslen příjezd Rudé armády. Autor celou situaci popisoval jako znovunabití svobody.¹²⁶ *“Strana je hrdá na to, že se Rudé armádě podařilo pomoci dělníkům a rolníkům vytvořit první Rudou armádu na světě, která ve velkých bitvách*

¹²¹ Srov. BEDNAŘÍK, P. CEBE, J. Řízení českých médií v letech 1945 – 1948. In: *Masová média jako předmět odborného zájmu*. Sborník Národního muzea v Praze, řada C – literární historie, LI/2006/1-4, Praha: Národní muzeum, 2006, s. 34

¹²² Srov. SAK, R. *Politické poměry*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 350 - 351.

¹²³ Srov. *Jihočech*, 1918, roč. 1., č. 3, s. 1.

¹²⁴ Srov. *Jihočeská pravda*, 1948, roč. 4, č. 2., s. 1 - 6.

¹²⁵ Srov. SAK, R. *Politické poměry*, in: *Encyklopedie Českých Budějovic*, 2. rozšířené vydání, České Budějovice 1998, s. 350 - 351.

¹²⁶ Srov. *Jihočeská pravda*, 1945, roč. 1, č. 1., s. 2.

bránila a brání svobodu dělníků.”¹²⁷ V první čísle byla dále provolávána čest a sláva Rudé armádě. Byl zde popsán její příchod na náměstí před radnici, kde po dlouhé válečné době došlo konečně k osvobození.¹²⁸

Druhé vydání se zaměřilo přímo na občany. Heslem čísla bylo *“Přivezeme Vám nový život”*. Autor článku přesvědčoval občany, jak skvělá je momentální situace. Je možné svobodně myslet, shromažďovat se a projevovat se. Vyzýval občany, aby si tuto svobodu udrželi, neboť je stálo spoustu úsilí, aby se k ní dostali. Občané měli mít na paměti, že býtí komunistou znamenalo hájit své dobré jméno. Tím, že budou držet při sobě a pracovat, vybudují si tak šťastný domov a jeho největší záruka byla komunistická strana Československa. Toto vydání se již věnovalo i dalším tématům jako je divadlo, škola, sport a další.¹²⁹

Další vydání se věnovala například preventivnímu lékařství. Peridikum kladlo důraz na kvalitní preventivní zdravotní péči a vytvoření kvalitních zdravotních podmínek pro občany města. Důležité bylo zajistit místa, která byla nakažena tyfem, záškrtem a tuberkulózou. Důraz byl kladen na vytvoření dobrých podmínek ochrany proti nemocem z povolání. Dohlížet na hygienu potravin a bytů. Důležitou etapou se stalo znovuoobnovení chodu nemocnice. Kvůli nacistům se zastavilo budování nových oddělení. Bylo tedy důležité vybudovat nová oddělení pro kojence a děti, dále pro nemocné nervovým a duševním onemocněním, kožní oddělení, oddělení pro pohlavní onemocnění, ortopedii, kardiologii, plicní oddělení, zubní lékařství a oddělení pro sociální a pracovní lékařství.¹³⁰

Jihočeská jednota vyzývala občany, aby psali do redakce své postřehy z veřejného života, co se jim líbí a naopak nelíbí. Veřejnost tato myšlenka zaujala a hojně přispívala, v novinách tedy vycházely články občanů s jejich názory.¹³¹

Zajímavá byla také zmínka o Červeném kříži. Ten začal opět naplno pracovat. Nejprve pomáhal lidem, kteří se vrátili z koncentračních táborů, z pracovního nasazení v cizině, rodinám, které postihla válka na životě, zdraví, na majetku, pátrali—po nezvěstných osobách. Zajišťoval sbírky pro děti, například potravinové, ošacení,

¹²⁷ *Jihočeská pravda*, 1945, roč. 1, č. 1., s. 2.

¹²⁸ *Srov. Jihočeská pravda*, 1945, roč. 1, č. 1., s. 2.

¹²⁹ *Srov. Jihočeská pravda*, 1945, roč. 1, č. 2., s. 1 - 4.

¹³⁰ *Srov. Jihočeská pravda*, 1945, roč. 1, č. 2., s. 1 - 4.

¹³¹ *Srov. Jihočeská pravda*, 1945, roč. 1, č. 3., s. 2 - 4.

hračky, peněžní sbírky. Nově také Okresní národní pojišťovna rozšířila službu pro nemocné občany, a to roku 1948. Zajistila řidiče pro nemocné občany, kteří je budou vozit i o víkendu k lékařům.¹³²

Jihočeská pravda bylo periodikum vydávané Komunistickou stranou Československa v Českých Budějovicích. Z tohoto důvodu se na jejích stránkách bylo možné dočíst o podpoře Komunistické strany Československa (na rozdíl od jiných periodik vydávaných nekomunistických stranami). O “správnosti” této politické orientace psalo periodikum především v období před únorem roku 1948.¹³³

V roce 1948 se v některých vydáních objevovaly také kreslené vtipy na situaci ve Spojených státech amerických. Například v prvním čísle čtvrtého ročníku z roku 1948 byl zesměšňován Marshallův plán.¹³⁴ Další vydání pokračovala v propagaci komunistické strany a budování její důvěry ve své schopnosti v dělnické třídě.¹³⁵

Naše svoboda

Naše svoboda byla publikována jedenkrát týdně, vždy v úterý, a to od začátku února roku 1945 až do února roku 1948 a byla vydávaná národními socialisty. Redaktorem novin se stal Stanislav Votruba a Jaroslav Hadač (v novinách se vystřídali). Noviny byly psány na čtyři až šest stran. Naše svoboda se snažila být nepolitickými novinami, ale jen těžko se vyvarovaly stranickým programovým a organizačním záležitostem. Noviny sdělovaly změny, které se týkaly živnostníků, státních zaměstnanců, či učitelů základních a středních škol.¹³⁶

Různé publikace Naší svobody poukazovaly na to, že se národní socialisté začali negativně stavět k jednotě Národní fronty, upozorňovaly na význam soukromého vlastnictví a stavěli se na stranu podnikatelů. Noviny také vyjadřovaly nesouhlas s názory, které byly uveřejňovány v deníku Jihočeská pravda. Tento postoj je celkem

¹³² Srov. *Jihočeská pravda*, 1945, roč. 1, č. 3., s. 2 - 4.

¹³³ Srov. *Jihočeská pravda*, 1948, roč. 4, č. 2., s. 1 - 6.

¹³⁴ Srov. *Jihočeská pravda*, 1948, roč. 4, č. 1., s. 1.

¹³⁵ Srov. *Jihočeská pravda*, 1948, roč. 4, č. 5., s. 1.

¹³⁶ Srov. *Naše svoboda*, 1946, roč. 2, č. 22, s. 3.

logický vzhledem k tomu, že politické strany, které tyto dvě periodika vydávala, jsou názorově protipólová.¹³⁷

Národní socialisté se vyjadřovali k rubrice, která nesla název *Z domova i z ciziny*. Autorem této rubriky byl Stanislav Votruba. Jak již název napovídá, v této části se probírala aktuální témata z domova (psalo se například o vítězství komunistů ve volbách roku 1946) a aktuální témata z ciziny.¹³⁸ Další rubrika s názvem „Stále na očích“, kterou už neměl na starosti Jaroslav Votruba, vyprávěla o hrůzách z druhé světové války a vyjadřovala souhlas autora s odsunem německého obyvatelstva. Naopak odmítala kolektivní vinnu Němců za druhou světovou válku a hrůzy spojené s ní. V této rubrice se autor také vyjadřoval k poválečné situaci ve městě, k bídě a problémech s touto situací spojených.¹³⁹ Dalšími zajímavými součástmi obsahu tohoto periodika byly informace z místního národního výboru (periodikum pravidelně informovalo o programu schůzí a rozhodnutích představenstva). Další součástí novin byly informace z regionu (Prachaticko, Českobudějovicko....) – bylo zde vykresleno dění v jednotlivých obcích kraje. Na stránkách jsme mohly také vidět rubriky týkající se sportu a inzerce.¹⁴⁰

Hlas lidu

Hlas lidu byl vydáván od roku 1906 až do roku 1938, poté byla jeho distribuce přerušena a znovu obnovena byla až po druhé světové válce, konkrétně 13. 6. 1945 (jejich cena byla v této době 1 Kčs). Vydavatelem novin byl Akční výbor československé strany lidové v Českých Budějovicích. Noviny byly týdeníkem a vycházely vždy ve středu. Odpovědným redaktorem se stal Aug. Mráz.¹⁴¹

První obnovené vydání v roce 1945 pojednávalo o osvobození Československa od nacistického útlaku. Jeden z titulků například zněl *“Vstříc svobodné budoucnosti”*. V tomto vydání byli také osloveni zemědělci poškození válkou, kterým vláda nabízela pomocnou ruku. Byla zde již také rubrika místních zpráv či kultury.

¹³⁷ Srov. *Naše svoboda*, 1945, roč. 1, č.27/28, s. 1.

¹³⁸ Srov. *Naše svoboda*, 1948, roč 4. , č. 6, s. 1.

¹³⁹ Srov. *Naše svoboda*, 1945, roč. 1, č. 4, s. 2.

¹⁴⁰ Srov. *Naše svoboda*, 1948 roč. 3, č. 2, s. 3

¹⁴¹ Srov. *Hlas lidu*, 1947, roč. 3., č. 54, s. 1.

V dalších číslech se hlas lidu na svých stránkách také zajímal o nejmenší obyvatele. Psalo se zde o nově otevřených Českobudějovických městských jeslích. O děti se starali profesionální zaměstnanci. Do jeslí byly přijímány děti od devíti měsíců do tří let. Otevírací doba jeslí byla od šesti hodin ráno do devíti hodin večer. V jeslích pracoval i lékař. Cena za jesle byla velmi nízká a matky, které byly sociálně slabé, měly výhody.¹⁴²

Dále se v novinách psalo o poslání katolické Charity. Jednalo se o jednu z mála organizací, kterou Němci povolili, aby konala svoji činnost za války. Okupanti se snažili o omezení její činnosti, ale o úplné zrušení organizace se nepokusili, neboť mnoho svěřenců, kteří byli tělesně a duševně nemocní, by po zrušení Charity zemřeli. Po revoluci pomáhali v Charitě dobrovolníci ze sociálních institucí. Pomáhali především lidem, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci, podporovali je, vyplňovali skulinky, které jim spravedlnost zanechala, rodinným příbuzným, pozůstalým, i těm, kterým válka vzala úplně vše. Charitě nezáleželo na tom, k jaké politické straně se občan přiklání, a ani nedělala rozdíly, pokud se jednalo o různá náboženská vyznání.¹⁴³ Skutky milosrdenství konala Charita již devatenáct set let.¹⁴⁴ V článku vybízela občany, aby podporovali katolickou Charitu v uskutečňování jejího úkolu, například tím, aby věnovali své oblečení, hračky nebo finance potřebným občanům.¹⁴⁵ Američtí katolíci zaslali bohaté balíčky, ve kterých byly potraviny, oblečení a léky. Charita si dala za úkol vybudovat ústavy pro nesvéprávné a nemocné osoby, dále o zvětšení chudobince a domova seniorů.¹⁴⁶

Hlas lidu zveřejnil také článek o sociálním pojištění a o sociální pomoci. Neboť v sociálním pojištění našel přednosta Jan Robl chyby, které se týkaly převážně Zákona o tzv. přestárlých, pomáhal starým občanům, kteří nemohli pracovat nebo se narodili před 1. červencem roku 1866, či mladým občanům, kteří byli v invalidním důchodu, který dostávali tak nízký, že jim nestačily finanční prostředky na jejich živobytí. V chudinském zákoně se psalo se, že o chudé by se měla postarat obec. Jenomže obce neměly dostatek finančních prostředků, a proto nebyla schopna zajistit pomoc svým

¹⁴² Srov. *Hlas lidu*, 1948, roč. 4., č. 20, s. 2.

¹⁴³ Srov. *Hlas lidu*, 1946, roč. 2., č. 38, s. 3.

¹⁴⁴ Srov. *Hlas lidu*, 1948, roč. 4., č. 38, s. 3.

¹⁴⁵ Srov. *Hlas lidu*, 1948, roč. 4., č. 38, s. 3.

¹⁴⁶ Srov. *Hlas lidu*, 1946, roč. 2., č. 38, s. 3.

občanům, kteří byli chudí, vážně nemocní, anebo nemohli chodit do práce. Česká sociální pomoc v roce 1947 poskytla jednu miliardu Kčs občanům, kteří nutně potřebovali pomoc; peníze získala ze sbírek. Česká sociální pomoc kladla důraz na své občany, aby pomáhali potřebným spoluobčanům, a to tím nejlepším způsobem.¹⁴⁷ Sociální pomoc měla zaopatřit potřebné, kteří od separace našeho pohraničí přechali do vnitrozemí. Pomoc jim byla poskytnuta po celý rok, dokud si nenašli novou práci. Za okupace se ocitlo mnoho občanů, rodin či seniorů bez finančních prostředků na své živobytí. Národní pomoc byla později přejmenována na Sociální pomoc. Pomoc byla na základě dobrovolníků, kteří pomáhali ze všech obcí, a to i na československém území. Peníze se snažili získávat ze srážek ze mzdy zaměstnanců z výrobních podniků, což bylo pět až třicet Kčs měsíčně. Živnostníci a obchodníci podporovali občany čtyři krát do roka finančním darem. Soukromí vlastníci podniků se podíleli na finanční pomoci dle rozsahu podniku a počtu zaměstnanců. Česká sociální pomoc měla vizi, že díky finanční podpoře se počet chudých občanů či žebráků minimalizuje, tak aby všichni mohli žít důstojný a plnohodnotný život.¹⁴⁸

V článku, který nesl název: „*Ošetrovatelská a zdravotní služba v rodinách*“, se psalo, že zdravotní sestry se staraly o lidi, kteří žili sami nebo byli doma, ale neměl se o ně kdo postarat, neboť jejich rodinní příslušníci chodili do práce. Zdravotní sestry prováděly profesionální péči a snažily se, aby se lidé zapojili zpět do běžného života. Katolická charita nabízela ošetrovatelské kurzy pro dívky, které neměly dostatek financí na studium.¹⁴⁹

V novinách se dále psalo o kriminalitě ve městě. Ta se po první světové válce velmi zlepšila. Trestné činy a nepořádek se postupně snižovaly. Každý měl práci, sociální poměry byly upraveny, tím došlo k minimalizaci krádeží ve městě (nyní se jednalo pouze o příležitostné krádeže například jízdních kol, pneumatik a dalších drobností).¹⁵⁰

¹⁴⁷ Srov. *Hlas lidu*, 1948, roč. 4., č. 4, s. 2.

¹⁴⁸ Srov. *Hlas lidu*, 1948, roč. 4., č. 25, s. 2.

¹⁴⁹ Srov. *Hlas lidu*, 1949, roč. 5., č. 41, s. 2.

¹⁵⁰ Srov. *Hlas lidu*, 1947, roč. 3., č. 5, s. 2.

Jihočech

Periodikum bylo vydáváno od roku 1918 až do roku 1938, ve válečné době bylo vydávání pozastaveno a k jeho znovuoobnovení došlo 7. 6. 1945. Byly vydávány sociálními demokraty. Vydavatelem a zodpovědným redaktorem se stal Alois Kříž. Redakce sídlila v Českých Budějovicích na Pražské silnici.¹⁵¹ Vycházely pouze ve čtvrtek. Prvním redaktorem se stal roku 1945 Mirko Sedlák, od šestého čísla se stal redaktorem Bohuslav Němec a od roku 1946 se stal vedoucím redakce Emil Nováček. Do vedoucí funkce redaktora se roku 1947 opětovně vrátil Bohuslav Němec.¹⁵² Jednotlivé výtisky novin roku 1947 stály 2 Kčs. V roce 1948 přestaly být noviny vydávány.

V novinách se psalo o poválečném životě ve městě, problémech s německým obyvatelstvem, kultuře, či sportu. Novináři se taktéž zaměřili na situaci na úřadech. Psalo se, jak si lidé nevědí rady s vyplněním formulářů na úřadě, nebo jaký chudý a ubohý život žijí důchodci. Proto se upravila a zjednodušila administrativa žádostí. Národní pojištění bylo pojištění pro ty, kteří pracovali například pro zemědělce, živnostníky, atd. Na státní vyživovací příspěvek měli nárok rodinní příslušníci osoby, která byla ve vojenské službě a nebyla vojákem z povolání. Nárok trval po celou dobu, po kterou byla osoba povolána k vojenské službě a nemohla se věnovat svému zaměstnání. Peněžitou pomoc pro zemědělce dostali od ministerstva zemědělství ti, kteří byli poškozeni nebo měli zničené hospodářské budovy.

Také zde vyšel článek s fotografií o nacistickém vraždění z koncentračního tábora v Dachau. Psalo se v něm o lidech, které zavraždili a které hodili na hromadu mrtvol, kde leželi mrtví několik dní i týdnů. Jaká měli vyhublá těla a strašné výrazy v obličejích. Otázka, kterou položil autor článku, pan Nováček, zněla:¹⁵³ „*A co tomu říkají ti, kteří po léta tomuto režimu přisluhovali anebo mu přímo pomáhali?*“¹⁵⁴

¹⁵¹ Srov. *Jihočech*, 1918, roč. 1., č. 3, s. 1.

¹⁵² Srov. *Jihočech*, 1948, roč. 4., č. 26, s. 1.

¹⁵³ Srov. *Jihočech*, 1945, roč. 1., č. 2, s. 3, 7 a 1946, roč. 2, č. 1, s. 4.

¹⁵⁴ *Jihočech*, 1945, roč. 1, č. 2, s. 3.

Po osvobození se na několik měsíců dali dohromady komunisté a sociální demokraté. Sociální demokraté stále více nesouhlasili s komunisty a odmítali s nimi spolupracovat.¹⁵⁵ Dokazovaly to různé články, jako například: „*Nenechte si líbit teror! Totalitní záchvaty netrpíme. Československá sociální demokracie se sloučí s komunisty?*“¹⁵⁶ Roku 1947 se vyslovil redaktor Mirko Sedlák v článku: „*Slučujeme národ – nesloučíme stranu!*“ „*Nejde tady o sloučení sociální demokracie s Komunistickou stranou Československa, ale o klid ve státě a o jednotu v národě. Čs. sociální demokracie zůstává i dál stranou samostatnou a nezávislou.*“¹⁵⁷ Dále se věnovali kultuře, reklamy měly v novinách také své místo a samozřejmě se psalo i o sportu.¹⁵⁸

Svoboda

Politické a sociální změny v České republice se projeví i v periodickém tisku. Zřejmě to bylo i v nově vydávaném týdeníku Svoboda. Začal vycházet 3. března 1948. Vydavatelem tohoto periodika byl Krajský akční výbor československé strany socialistické v Českých Budějovicích.¹⁵⁹ Historie tohoto periodika byla krátká, vyšlo pouze 8 čísel a poté došlo k zastavení vydávání.¹⁶⁰ Toto periodikum z velké části fungovalo jako propagandistické, vydání byla plná nedemokratických zásad a výzev.¹⁶¹

¹⁵⁵ Srov. *Jihočech*, 1947, roč. 3, č. 3, s. 2, 4.

¹⁵⁶ *Jihočech*, 1946, roč. 2, č. 14, s. 1

¹⁵⁷ *Jihočech*, 1947, roč. 3, č. 38, s. 1

¹⁵⁸ Srov. *Jihočech*, 1947, roč. 3, č. 2., s. 4-8.

¹⁵⁹ SOA Třeboň, fond Státní zastupitelství České Budějovice, karton 67

¹⁶⁰ *Svoboda*, 1948, roč. 1, č. 1, s. 1

¹⁶¹ *Svoboda*, 1948, roč. 1, č. 3, s. 1

4.2 Periodika vydávaná Národním výborem

Duch svobody

Jednalo se o periodický tisk Národního výboru. První výtisk časopisu vyšel 10. května 1945¹⁶² po osvobození Českých Budějovic v českobudějovické tiskárně Karla Fialy.¹⁶³ Celkem se vytisklo pět výtisků. Duch svobody měl čtyři strany, na jednom listu byla umístěna propagace a to z důvodu nedostatku financí, které redakci chyběly stejně jako papír. Na dalším listu byly¹⁶⁴ umístěny dvě fotografie: předsedy Národního výboru Rudolfa Bureše a plukovníka Františka Vávry, velitele branných sil v jižních Čechách a člena národního výboru v Českých Budějovicích.¹⁶⁵

Dále informoval občany o nutnosti změn po skončení války. Bylo zapotřebí zaopatřit město, zabezpečit ho, zajistit dopravu a hlavně zrenovovat hospodářství a zajistit pracovní místa. Pokud bude ve městě panovat klid a pořádek, začne občanům nový a lepší život. Další, co bylo důležité udělat, bylo postarat se o občany, kteří se vrátili z koncentračních táborů, a to hlavně materiálně. Bylo nutné zajistit osamocené byty, které opustili němečtí obyvatelé. Odstraňovaly se všechny německé nápisy, které bylo možné spatřit po celém městě. V novinách se psalo i o dalších aktivitách jako bylo hromadné modlení za mrtvé. Další články pojednávaly o běžném životě ve městě, o brigádách či opravě poničené tělocvičny. Své místo zde měl i sport, především pak kopaná a házená¹⁶⁶

Jihočeský kraj

Tyto noviny byly věstníkem Krajského národního výboru v Českých Budějovicích. Byly vydávány od roku 1949 do roku 1954. Jejich vydavatelem byl Krajský národní výbor, jak bylo již zmíněno výše. Vycházely jednou za čtrnáct dní,

¹⁶² Srov. *Duch svobody*, 1945, roč. 1, č. 1, s. 2

¹⁶³ *Duch svobody*, 1945, roč. 1, č. 1, s. 2

¹⁶⁴ Srov. *Duch svobody*, 1945, roč. 1, č. 1, s. 2

¹⁶⁵ Srov. *Duch svobody*, 1945, roč. 1, č. 4, s. 2.

¹⁶⁶ Srov. *Duch svobody*, 1945, roč. 1, č. 4, s. 1 - 3.

někdy jen jednou za měsíc. Na první straně úvodního čísla byl zobrazen prezident Klement Gottwald přednášející mase lidu s titulkem „*S presidentem Gottwaldem v před – k socialismu*“. Dále se první vydání zabývá oslavou prvního Máje, sjezdem Komunistické strany Československa, neuspokojivými výsledky ve stavebnictví a dalšími otázkami všedního života jako například umístění dětí pracujících osob do školních a předškolních zařízení. Na poslední straně je uveden přehled rozmístění referátů.¹⁶⁷ Obecně všechna čísla tohoto periodika zmiňující poválečný stav zemědělství a hospodářství. Byla zde snaha o zlepšení situace občanů. Na jeho stránkách můžeme najít zhodnocení pětiletok nebo vyhodnocování práce v různých oblastech.¹⁶⁸ Často je na stránkách Jihočeského kraje vyzdvihována práce mládeže, jak můžeme usoudit již s titulku „*Mládež – přední garda komunistické výstavby*“¹⁶⁹ či „*Mládež pomůže našemu stavebnictví*“.¹⁷⁰

Pravidelnou rubrikou periodika byly „*Výnosy a oběžníky*“. V této části se rozebírali daně, branná povinnost,¹⁷¹ kurzy pro nejrůznější obory jako jsou zdravotně sociální pracovnice či pomocné dětské ošetřovatelky, praxe pro studenty a další témata.¹⁷² Rubriky v periodiku se různily, mohli jsme se zde dočíst o dění v Jugoslávii („*Jugoslávie – země teroru*“) a jiných zahraničních událostech, kulturních akcích, historických událostech, spolupráci církve a státu, řešení sociodemografických problémů („*Zabraňme vylidňování*“).¹⁷³ Zajímavým článkem byl například článek o vyhledávání osob německé národnosti z roku 1949. Osoby byly hledány v důsledku událostí z roku 1945 a Československo pomáhalo v nalezení těchto osob ve spolupráci s Červeným Křížem.¹⁷⁴ Vyzdvihováni byli dělníci a jejich práce. První číslo roku 1950 mělo na titulní straně dva úderníky, kteří byli vyznamenáni jako nejlepší dělníci v republice. Přesné vykreslení situace tehdejšího dění dokresluje citát prezidenta Klementa Gottwalda: „*V údernickém hnutí se rodí nový socialistický člověk, člověk*

¹⁶⁷ Srov. *Jihočeský kraj*, 1949, roč. 1, č. 1, s. 1-12.

¹⁶⁸ Srov. *Jihočeský kraj*, 1949, roč. 1, č. 2, s. 18.

¹⁶⁹ Srov. *Jihočeský kraj*, 1949, roč. 1, č. 7, s. 81.

¹⁷⁰ Srov. *Jihočeský kraj*, 1949, roč. 1, č. 2, s. 13.

¹⁷¹ Srov. *Jihočeský kraj*, 1949, roč. 1, č. 10, s. 119.

¹⁷² Srov. *Jihočeský kraj*, 1949, roč. 1, č. 6, s. 72.

¹⁷³ Srov. *Jihočeský kraj*, 1949, roč. 1, č. 7, s. 76 - 84.

¹⁷⁴ Srov. *Jihočeský kraj*, 1949, roč. 1, č. 3, s. 35.

sebevědomý, člověk, pro kterého je zítřek včerejškem, člověk, pro kterého obtíže jsou proto, aby je překonával“.¹⁷⁵

¹⁷⁵ Srov. *Jihočeský kraj*, 1950, roč. 2, č. 1-2, s. 1.

Závěr

Tématem této bakalářské práce je Sociální situace v Českých Budějovicích v letech 1945-1950. Stručně jsem popsala historii Českých Budějovic od jejich vzniku po rok 1950, dále jsem se věnovala vývoji sociální péče v Českých Budějovicích od jejich vzniku po rok 1950 se zvláštním důrazem na první polovinu dvacátého století. V poslední kapitole jsem se zaměřila na dobové noviny. Zaznamenala jsem základní informace o nich jako je jejich první vydání či cena. Dále jsem popsala základní témata jednotlivých periodik. Snažila jsem se zaznamenat jejich jedinečnost a vystihnout základní myšlenku těchto novin. Poukazovala jsem také na sociální oblast, která byla v těchto novinách zaznamenána. Z mého pohledu byly noviny velmi ovlivněny politikou strany, která je vydávala, ačkoliv se ve většině z nich můžeme dočíst o jejich nestrannosti a korektnosti. Náhled na situaci je vždy zabarven politickým smýšlením, tím spíše ohledně sociální situace.

Odborná literatura i periodika shodně poukazují na poválečnou situaci. Shodně píší o nutnosti pomoci válečným zajatcům, sirotkům a dalším osobám postiženým válečným děním. Zaměřují se na nápravu poválečných škod způsobených v zemědělství, průmyslu, obchodu a dalších odvětvích běžného života. Píší o podpoře zemědělství, obnovení kulturního dění, péči o sirotky, seniory a další ohrožené skupiny.

Popis osvobození Rudou armádou už je ale v každých novinách zaznamenán poněkud odlišně. Komunistické a proruské strany výrazně poukazují na výjimečnost a odvahu Rudé armády. Popisují ji jako spasitele našeho národa a poukazují na nutnost vděčnosti za osvobození. Pronikají sem i nejrůznější propagandistická hesla. Výrazné je v tomto směru například periodikum Svoboda či Jihočeská pravda. Ostatní periodika také oslavují osvobození země ale poněkud umírněněji a s menším důrazem na Rudou armádu. Zde může být příkladem například periodikum Naše svoboda či Hlas lidu.

V oblasti sociální můžeme tento trend také pozorovat. V popisu celé situace a předkládání faktů se noviny příliš nerozcházejí. Spíše se jedná o konkrétní názory na jednotlivé situace. Rozcházejí se také v názorech na soukromé vlastnictví, potřebě malých podnikatelů a v otázkách sociální či zdravotní péče. Domnívám se, že

nekomunistická periodika také více zdůrazňovala pomoc církve a jejích charit. Například na stránkách Hlasu lidu je přímo článek o katolické charitě. Je zde zmiňován dar od amerických katolíků ve formě štědrých balíčků. Také je zde kladen důraz na rovnost všech občanů nehledě na jejich vyznání či politickou příslušnost. Komunistická periodika výrazně vyzdvihovala práci dělníků a jejich zásluhy na obnově státu po druhé světové válce. Nejlepší z nich dokonce získávali ocenění.

Na stránkách novin také docházelo ke sporům mezi jednotlivými periodiky, vyjadřovaly se vzájemně o názorech těch druhých a kritizovali jejich postoje. Tyto spory byly nejvýraznější před únorem roku 1948. Byly to názory na nejrůznější situace ve společnosti, na které jednotlivé strany nahlížely poněkud z jiného úhlu. Výrazný byl v tomto ohledu Jihočech (sociální demokraté), ten vyloženě odmítal spolupráci s komunistickou stranou a volal tím po svobodě. Samostatnou kapitolu tvoří periodika vydávaná Národním výborem, která byla značně ovlivněna státní politikou.

Bakalářská práce může být využita jako krátké shrnutí historie města například pro rozšíření studijních materiálů. Vzhledem k popisu situace z dobových novin se domnívám, že se jedná o originální práci.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. Seznam použité literatury

100 let českobudějovické nemocnice. 3. 3. 2014. Nemocnice České Budějovice: Nemocnice České Budějovice, 2014.

APLAN, K. *Československo v letech 1945-1948, I. část.* Praha: SPN, 1991.

BEDNAŘÍK, P. CEBE, J. Řízení českých médií v letech 1945 – 1948. In: *Masová média jako předmět odborného zájmu.* Sborník Národního muzea v Praze, řada C – literární historie, LI/2006/1-4, Praha: Národní muzeum, 2006.

BOSÁK, F. *Z jihočeského protektorátního tisku. Jihočeský sborník historický,* 1990, r. LIX, č. 4.

DVOŘÁK, J. KOVÁŘ, D. NIKRMAJER, L. PETRÁŠ, J. CIGLBAUER, J. HIEKE, E. KOZEL, P. ŠILHA, J. *České Budějovice pod hákovým křížem.* České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2015. ISBN 978-80-87311-59-2.

HOFFMANN, F. *České město ve středověku: život a dědictví.* Praha: Panorama, 1992. ISBN 80-7038-182-5.

HORA-HOŘEJŠ, P. *Toulky českou minulostí.* Praha: Via facti, 2020. ISBN 978-80-907314-1-7.

CHVOJKA, J. *Město pod Černou věží: vyprávění z historie Českých Budějovic.* České Budějovice: Actys, 1992. ISBN 80-901234-0-6.

JANOUSEK, B. *Sto slavných dnů roku 1948: [příspěvek k historii akčních výborů Národní fronty v památném roce 1948].* České Budějovice: Růže, 1978.

Jihočeský sborník historický. V Táboře: Jihočeská společnost pro zachování husitských památek. ISSN 0323-004X.

KALINOVÁ, L. *Společenské proměny v čase socialistického experimentu.* K sociálním dějinám v letech 1945–1969. Praha: Academia 2007. ISBN 978-80-200-1536-5

KODYMOVÁ, P. *Historie české sociální práce v letech 1918-1948.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2013. ISBN 9788024622569.

KONČELÍK, J. VEČEŘA, P. ORSÁG, P. *Dějiny českých médií 20. století.* Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

KUTNOHORSKÁ, J. *Historie ošetrovatelství.* Praha: Grada, 2010. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3224-4.

LE GOFF, J. a kol. *Středověký člověk a jeho svět*. Vyd. 2. Přeložil Ondřej BASTL. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-682-4.

MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-473-7.

NIKLÍČEK, L., ŠTEIN, K. *Dějiny medicíny v datech a faktech*. Praha: Avicenum, 1985.

NOVOTNÝ, M. *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice, 2006. ISBN 80-7040-883-9.

PETRÁŇ, J. *Dějiny hmotné kultury I (2): vysokoškolská učebnice pro studenty fakult připravujících učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství). ISBN 80-7184-086-6.

PETRÁŠ, J. *Česko-německá problematika v Českých Budějovicích po skončení druhé světové války*. České Budějovice: Jihočeské muzeum, 2007. ISBN 978-80-246-2256-9.

PLETZER, K. *České Budějovice 1265-1965: minulost a současnost*. České Budějovice: Městský Národní výbor, 1965.

POTŮČEK, M. *Sociální politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. 142 s. Studijní texty.

SAK, R., BŮŽEK V., DVOŘÁK, J., NOVOTNÝ, M. *Encyklopedie Českých Budějovic*. 2., rozš. vyd. České Budějovice: Statutární město České Budějovice, 2006. ISBN 80-239-6706-1.

Staré Budějovice: sborník prací k dějinám královského města Českých Budějovic. České Budějovice: Historicko-vlastivědný spolek v Českých Budějovicích, 2005-. ISSN 1804-3186.

SVOBODA, R. *Jan Prokop Schaaffgotsche: první biskup českobudějovický*. Brno: L. Marek, 2009. Pontes pragenses (L. Marek). ISBN 978-80-87127-17-9.

SVOBODA, R. *Nebroušený diamant: třetí českobudějovický biskup Josef Ondřej Lindauer*. V Praze: Vyšehrad, 2015. ISBN 978-80-7429-703-8.

SVOBODA, R. *Velký koncil na malém městě: první vatikánský koncil, Jan Valerián Jirsík a České Budějovice v letech 1869-1870*. V Praze: Vyšehrad, 2016. Církevní dějiny. ISBN 978-80-7429-790-8.

SVOBODNÝ, P. HLAVÁČKOVÁ, L. *Dějiny lékařství v českých zemích*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-424-1.

ŠOLTÉZ, J. *Zásady sociálnej politiky v novej republike*. In: Sociální revue, roč. XX, 1945; Nejedlý, Zdeněk: Aby se žilo lépe a radostněji... Stěžejní zásady pracovního programu ministerstva sociální péče do jara 1948. Praha: Ministerstvo sociální péče 1947.

VEBER, T. *Českobudějovický biskupský seminář a diecézní teologický institut v letech 1803-1850*. Diplomová práce. Historický ústav Jihočeské univerzity, České Budějovice 2003.

VEBER, T. *Českobudějovický biskupský seminář a diecézní teologický institut v letech 1850-1885*. Diplomová práce. Teologická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2004.

ZIERIS, K. F. *Nové základy českého periodického tisku: [přednáška byla proslovena v extensi přednášek Vysoké školy politické a sociální a doplněna o další podrobnosti]*. Praha: Orbis, 1947. Přednášky a diskuse.

Archivní materiály

Fond Státní zastupitelství České Budějovice, karton 67 SOA Třeboň

Periodika

Duch svobody 1945

Hlas lidu 1945 – 1949

Jihočech 1945 – 1948

Jihočeská pravda 1945 – 1948

Jihočeský kraj 1949 – 1954

Naše svoboda 1945 – 1948

Svoboda 1948

Zákony

Zákon č. 29/1946 Sb., kterým se zavádějí pracovní průkazy.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

SOVADINA, J. Košický vládní program. *Moderní dějiny: Vzdělávací portál pro učitele, studenty a žáky* [online]. Občanské sdružení PANT, 2009 - 2021, 2009 [cit. 2021-01-11]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/kosicky-vladni-program-5-4-1945/>

ABSTRAKT

ŠICNEROVÁ, P. Sociální situace v Českých Budějovicích v letech 1945-1950. České Budějovice 2021. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Klíčová slova: sociální práce, sociální a zdravotní péče, České Budějovice, periodika, tvůrci veřejného mínění, historie

Bakalářská práce pojednává o historii sociální a zdravotní péče v Českých Budějovicích a to zejména z pohledu tehdejších tvůrců veřejného mínění. Nejprve se obecně věnuje historii českých Budějovic do první poloviny 20. století. Poté se již obrací na sociální a s ní úzce propojenou zdravotní problematiku od založení města po rok 1945. Další kapitola se podrobněji zabývá sociální prací mezi léty 1945 až 1950. Závěr je věnován pohledu na sociální péči ze strany tvůrců veřejného mínění a zachycuje originální pohled každého jednotlivého periodika. Také popisuje charakter novin a jeho postavení v tehdejší společnosti.

ABSTRACT

ŠICNEROVÁ, P. The social situation in České Budějovice during the years 1945-1950. České Budějovice 2021. Bachelor's thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Social and Charity work. Supervisor doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Key terms: social work, social and health care, České Budějovice, periodicals, shaper of public opinion, history

This bachelor's thesis discusses the history of social and health care in České Budějovice and mainly so from the view of shapers of public opinion from that time. Firstly, it talks about the history of České Budějovice in the first half of the 20. century. Then it shifts its attention to social and with that very tightly connected health problematic since the founding of the city in 1945. The next chapter then closely examines social work between the years 1945 and 1950. The last part is devoted to the overview of social care from the perspective of public opinion shapers and depicts an original insight of each periodical. It also describes the characteristics of newspapers and their status in the given period.